

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra Výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTORSKÁ KNIHA

VŠEDNODENNOST

AUTHOR'S BOOK

DAILY ROUTINE OF LIFE

Vedoucí diplomové práce: Dr. Dominika Sládková, M.A.

Autor diplomové práce: Lukáš Honzl

České Budějovice

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne
25. duben 2013

Podpis

.....

Poděkování

Především děkuji vedoucí diplomové práce Dr. Dominice Sládkové, M.A. za trpělivost a ochotu, se kterou snášela mé neustálé dotazy. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za veškerou pomoc a psychickou podporu, Petru Kadlecovi za spravení zvěšováku a v neposlední řadě všem ostatním, kteří na mne mysleli.

Anotace

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou, které spolu tematicky korespondují. Společným jmenovatelem obou těchto částí je pojem „autorská kniha“. Teoretická část je věnována knize a jejím předpokladům: jazyku, s ním spojené komunikace, vývojem písma, coby nejužívanější formy fixace lidské řeči a budoucnosti knihy v dnešní elektronické době. Dále se zabývá zmapováním autorské knihy v Čechách. Praktická část se věnuje tvorbě vlastní autorské knihy – deníku. Jeho textová část je zpracována pomocí digitalizace strojopisu a jeho následné úpravy, obrazová se pohybuje od černobílé fotografie k frotáži a roláži.

Klíčová slova: kniha, autorská kniha, všednodennost, deník

Abstract

This thesis consists of two parts, the theoretical and practical one, while themes of both parts are corresponding. Common theme of both parts is an idea of “author’s book”. Theoretical part deals with a book and its conception: Language of a book; communication linked to that language; evolution of writing, which is the most used form of fixation of human speech; and future of a book in today’s electronic era. The thesis also deals with mapping of author’s book in the Czech Republic. The practical part is about creation of one’s own author’s book – a journal. Its textual part is compiled using digitalization of typescript, which was subsequently edited. Visual part ranges from black-and-white photography to frottage and rollage.

Keywords: book, author’s book, daily routine of life, diary

Obsah

I. TEORETICKÁ ČÁST

1	Úvod	- 8 -
2	Kulturní předpoklady existence knihy	- 9 -
2.1	Jazyk.....	- 9 -
2.2	Komunikace	- 10 -
2.2.1	Verbální projevy	- 10 -
2.3	Písmo.....	- 11 -
2.3.1	Pravěké dorozumívání	- 12 -
2.3.2	Klínové písmo.....	- 13 -
2.3.3	Hieroglyfy.....	- 14 -
2.3.4	Fénická abeceda.....	- 15 -
2.3.5	Řecká abeceda.....	- 15 -
2.3.6	Latinka	- 16 -
3	Podoba knižní formy s flexibilním psacím podkladem	- 17 -
3.1	Svitek.....	- 17 -
3.2	Kodex	- 17 -
3.3	Tištěná kniha	- 18 -
4	Knihtisk	- 19 -
4.1	Tisk pomocí pohyblivých liter	- 19 -
4.2	Litografie.....	- 20 -
4.3	Ofset	- 21 -
5	Budoucnost knihy	- 22 -
6	Autorská kniha jako pojem	- 25 -
6.1.1	Klasická kniha „Book“	- 25 -
6.1.2	Autorská kniha „Author´s book“	- 25 -
6.1.3	Autorská kniha „Artist´s book“	- 26 -
7	Čeští tvůrci a jejich výběr z autorských knih	- 28 -
7.1	Josef Váchal	- 28 -
7.2	Josef Lada.....	- 29 -
7.3	František Skála	- 31 -

7.4	Petr Nikl	- 33 -
7.5	Autorská knižní tvorba	- 35 -
7.6	Autorská pohádková tvorba	- 38 -
7.7	Autorská deníková tvorba	- 42 -

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8	Všednodennost	- 47 -
8.1	Všednodennost a deníkové záznamy v české literatuře	- 47 -
8.2	Výtvarná inspirace	- 51 -
8.2.1	Vladimír Boudník	- 51 -
8.2.2	Jiří Kolář	- 52 -
9	Vlastní autorská kniha	- 53 -
9.1	Myšlenka deníku	- 53 -
9.2	Použité prostředky	- 55 -
9.2.1	Tisk z výšky	- 55 -
9.2.2	Fotografie	- 56 -
10	Závěr	- 61 -
11	Seznam použité literatury	- 63 -
12	Přílohy	- 70 -

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Úvod

„Nahé jsou všechny národy bez knih.“

Sv. Konstantin

Tato diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou, které se společně doplňují. Tématem teoretické části je zmapování fenoménu autorské knihy. Tento oddíl je ještě pomyslně rozdělen na dvě na sebe navazující části. Ta první je věnována kulturnímu dědictví, bez kterého by kniha, jak ji známe dnes, ale i kniha vůbec, nemohla existovat. Věnujeme se zde jazyku a s ním spojené komunikaci, písmu, jeho vývoji a formám dobově odpovídajícího uchování. V neposlední řadě se musíme zmínit i o technologii knihtisku, neboť právě díky němu je dnes kniha médiem velmi rozšířeným a její výroba není tak nákladná, jako před jeho vynalezením. Pomyslná druhá část je již věnována autorské knize. K rozboru jsme si zvolili dvě dvojice autorů. Vybrali jsme je tak, aby byly přibližně stejného stáří a jedna z nich byla z 20. století a druhá ze současnosti. Z minulého století jsme vybrali dřevorytce Josefa Váchala a spisovatele a malíře Josefa Ladu. Ze současnosti padla volba na Františka Skálu a Petra Nikla, jejichž tvorba není pouze výtvarného charakteru, ale sahá i do jiných forem umění. Cílem teoretické práce je na vybraných dílech předvést jejich osobitou poetiku a způsob výtvarného vyjadřování.

Praktická část se zabývá tvorbou vlastní autorské knihy na téma „všednodennost“. Co je to všednodennost? Vyskytuje se tento námět vůbec v literatuře? I tyto otázky by měla řešit praktická část, ale jejím hlavním cílem je tvorba vlastního deníku, trojrozměrného artefaktu v podobě knihy. Použité prostředky k tisku musí navazovat na metody, jakými se tisklo v době knihtisku. Měly by tedy vycházet z tisku z výšky. Připouští se i počítačová úprava. Výtvarná složka deníku by měla primárně vycházet z klasické černobílé fotografie.

2 Kulturní předpoklady existence knihy

V dnešní době obecně platí, že nejobyčejnější a nejběžnější formou záznamu, pomineme-li denní tisk, je kniha. Než se k ní dostaneme blíže, musíme se nejprve zmínit o vzniku a vývoji řeči, písma a popisovaných materiálech, neboť bez nich by fenomén knihy, ale i svět jak jej známe dnes, nemohl existovat.

2.1 Jazyk

Jelikož je člověk bytost společenská, jednou z jeho základních potřeb je komunikace s ostatními lidmi, která probíhá na základě existence jazykového kódu. Jazykový kód lze realizovat dvěma výrazovými prostředky: jazykem mluveným a psaným. Věda, která jazyk analyzuje a zkoumá, se nazývá jazykověda neboli lingvistika. *„Jazyk je tedy společenský jev („společenská instituce“) a jeho základní funkce je funkce komunikativní (sdělovací, dorozumívací), a to jak z hlediska diachronního (vývojového), tak i z hlediska synchronního (současného). Tato funkce není ovšem jediná. Ze základní (primární) funkce komunikativní vyplývají některé druhotné funkce jazyka: funkce výzvolá (apelová, excitativní), funkce estetická aj.“*¹

Nad problematikou týkající se vzniku jazyka se vznáší velký otazník, neboť dodnes není známa přesná a uspokojující odpověď na mnoho otázek, z nichž jednou je, zda jazyk vznikl na jednom místě (teorie monogenetická), nebo na více místech nezávisle na sobě (teorie polygenetická). Již pravěcí lidé si pravděpodobně ustálili primitivní formu jazyka, který byl v mnohém společná se zvířecí. Dodnes se s jistotou neví, „v které době převážily jeho ‚lidské‘ vlastnosti nad ‚zvířecími‘“², kterými se od nich odlišil. Těmito vlastnostmi je myšlení a artikulace. Ačkoli nám bude vznik jazyka patrně navždy utajen, jeho vývoj je dopodrobna probádán. V 19. století se jím zabývala „srovnávací a historická gramatika, tj. směr, který zahájil období moderní vědecké lingvistiky. Podnětem k jeho vzniku se stalo tzv. ‚objevení‘ sanskrtu, tj. dávno vymřelého jazyka staroindických literárních památek.“³ Z tohoto směru se postupně vyprofilovaly další směry, např. dialektologie a lingvistická geografie, které se striktně vymezily proti dogmatickým teoriím srovnávací a historické gramatiky a staly se předstupněm pro nejvýznamnější lingvistický směr 20. století –

¹ ERHART, A. *Základy jazykovědy*, Praha, 1990, s. 13.

² ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*, Olomouc, 1998, s. 17.

³ Tamtéž, s. 68.

strukturalismus. Dnešní moderní lingvistika spolupracuje s obory, které s jazykovědou nemají zdánlivě nic společného. Od druhé poloviny 20. století tak vzniká například psycholingvistika, matematická lingvistika, sociolingvistika nebo neurolingvistika.⁴

2.2 Komunikace

„Je přenos informací mezi dvěma účastníky (zvláště, resp. obvykle mezi mluvčím a posluchačem), a to prostřednictvím určitého signálního systému znaků (resp. kódu), zvl. pak systému jazykového.“⁵ Komunikace by se z nejobecnějšího hlediska dala rozčlenit do tří základních kategorií.

Do první kategorie spadá komunikace verbální. Ta je realizována slovy a větami, které jsou buď mluvené, nebo psané. Tento typ sdělování myšlenky je nejběžnější. Druhá kategorie se týká komunikace verbálně – neverbální, což je spojení jazykových prostředků s prostředky mimoslovními. Patří sem haptika, proxemika, posturika nebo gestika. Člověk tak běžně vyjadřuje svoje pocity, emoce, sympatie a vztahy k druhým lidem a jejich názorům. Do této kategorie patří i komiks, plakáty nebo rozhlas. Poslední kategorií je komunikace neverbální, do které spadá znaková řeč, pantomima nebo komunikace pomocí signálů či symbolů.⁶

2.2.1 Verbální projevy

Marie Čechová v knize *Čeština – řeč a jazyk* dělí jazykové projevy na zvukové (mluvené, zpívané) a grafické (psané, tištěné).

Prototypem verbálních projevů zvukových je ústní řeč. Předpokladem je jazyk, který je realizován prostřednictvím řeči, jejímž výrazovým prostředkem je hlas, proud vzduchu vycházející z úst, jenž naráží na mluvidla. Ty ho deformují, čímž vzniká široká škála zvuků, hlásek, které se sdružují ve slova tvořící věty.

Jazyková komunikace je založena na dvou základních procesech, kódování a dekódování. Kódování je v kompetenci mluvčího, který musí myšlenku převést do příslušného jazykového kódu. Aby mohl mluvčí – komunikátor realizovat promluvu, musí být s posluchačem – adresátem, „naladěn“ na stejný jazykový kód. Lingvista Ferdinand de Saussure ho definoval jako „*langue* (jazyk v užším smyslu, tj. souhrn celé slovní zásoby a

⁴ Srov. ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*, Olomouc, 1998, s. 17-72.

⁵ ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda (přehled a slovníky)*, Praha, 1997, s. 15.

⁶ Srov. ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, Praha, 2000, s. 358.

všech gramatických pravidel, norem výslovnosti atd., majetek celého jazykového společenství), a parole (konkrétní řeč, promluva vytvořená v daném okamžiku určitým mluvčím).“⁷ V kompetenci posluchače je dekodování příslušného jazykového kódu a získání potřebné informace. Tuto komunikační situaci ovlivňují šumy, kterými jsou například hluk ulice, špatná artikulace nebo neúplná znalost příslušného jazyka.⁸

Primární formou grafického projevu je psaný text a jeho výrazovým prostředkem je písmo. Specifičností psané řeči ve vývoji jedince se zabýval L. S. Vygotskij, který tvrdí, že: „ve srovnání s ústní řečí je to řeč v myšlení, představách, bez materiálního zvuku, mimiky a gest. Psaná řeč je záměrnější, více uvědomovaná, maximálně rozvinutá, formálně více dokončená, s abstraktnějšími motivy vzdálenějšími od potřeby. V písemné komunikaci podle L. S. Vygotského společník chybí nebo nemá kontakt s pisatelem nebo je jen představovaný. Účastníci sdělovacího aktu se nacházejí obvykle v různých situacích, chybí situace předem známá oběma účastníkům, psaná řeč je orientována na maximální srozumitelnost pro druhého.“⁹

Psaná řeč, komunikace prostřednictvím znaků, má různou podobu a text neboli komunikát se ve společnosti objevuje v různých formách. Tou nejpodstatnější, nejrozšířenější, nejčetnější je forma knižní. Kniha je médium, prostřednictvím kterého pisatel sděluje své myšlenky, názory, postoje, dojmy, zážitky, nebo pocity... Na rozdíl od mluvené řeči, která probíhá v určité, jedinečné a neopakující se časové přítomnosti, má psaná řeč tu výhodu, že myšlenky jsou zakonzervovány a mohou přetrvat.

2.3 Písmo

Vznik knihy, tak jak ji známe dnes, prošel dlouhým vývojem, který sahá až do doby pravěké a táhne se přes celou epochu lidstva až do současnosti. Aby mohla klasická kniha určená ke čtení vůbec vzniknout, muselo být nejdříve vynalezeno písmo, tedy záznam řeči. S ním se vyvíjely i psací potřeby, psací materiály a v neposlední řadě i samotná forma knihy. Všechny tyto složky se měnily s povahou a vospělostí doby, ve které byly vynalezeny. Pojdme společně nahlédnout do tajů tohoto vývoje.

⁷ ČERNÝ, J. HOLEŠ, J. *Sémiotika*, Praha, 2004, s. 16-17.

⁸ Srov. ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda (přehled a slovníky)*, Praha, 1997, s. 24-25.

⁹ JANOUŠEK J., *Psychologická specifičnost písemné komunikace*. In: JAKLOVÁ A., *Člověk – jazyk – text*, České Budějovice, 2008, s. 75.

Písmo je jedním z klíčových vynálezů lidské civilizace. Jedná se o záznam řeči a myšlenek zafixovaných na materiál pomocí normovaných znaků či symbolů, ustálených na určitém území. Pomocí něho se dozvídáme a uchováváme informace o zvyklostech, myšlení a kultuře naší doby a současně máme díky němu také zprávy o své minulosti, předcích a dávných i pradávných epochách. „*Zachycuje nejen sdělení mezi jednotlivci příslušné doby, ale tlumočí i myšlení, zvyklosti, zákony a především kult té které pospolitosti. Ve vyspělé formě zachovává i literárně umělecké výtvořiny nebo historická vypsání tehdejších událostí. A co víc, tlumočí i vědecké názory své doby, zvláště z oblasti medicíny, přírodních věd, matematiky a geometrie.*“¹⁰ Písmo se stalo významným mezníkem v historii lidstva. O období, kdy národy ještě neznaly písmo, mluvíme jako o epoše prehistorické, z čehož plyne, že éra nastávající, historická, je datována od období, z něhož se nám zachovaly literární artefakty. Vznik písma podnítila potřeba člověka komunikovat s ostatními, která byla čistě praktického rázu. Písmo není vynález, který by vznikl z hlavy jednoho učence a rozšířil se po celém světě, nýbrž se vytvářelo postupně, a i když jeho vznik nelze přesně datovat, odhaduje se, že jeho vývoj od obrázkové formy k latince trval pět tisíc let. Prvotní komunikační prvky se rodily po celém světě, v různou dobu a v každém národě se projevovaly odlišnými způsoby.¹¹

2.3.1 Pravěké dorozumívání

Písmo má své předchůdce v podobě symbolů, značek a signálů. Například zlomená větve, obrazce postavené z kamenů nebo šíp mohly být ukazatelem směru. Dorozumívání pomocí zraku se vytvářelo kouřovými či ohňovými signály a sluchem se dalo komunikovat troubením na zvířecí rohy nebo bubnováním na bubny. „*Na rozdíl od všech možných gest a signálů má písmo vždy přesně zachycenou podobu třeba ve spojení s různými předměty.*“¹² Z toho plyne, že za vůbec první písmo se dá považovat písmo předmětové, které je reprezentováno nejčastěji počtem uzlů na šňůře. Z pravidla počet uzlů označoval číselný počet. Ve starověké Číně a u jihoamerických Indiánů měla svůj význam i vzdálenost mezi jednotlivými uzly, u severoamerických Indiánů hrála zase roli barva mušlí, které byly vetkány do provázků. Inkové rozpoznávali povahu sdělení pomocí barevné šňůrky. Jiným druhem předmětového písma je forma zářezů na dřevěném kůlu

¹⁰ KNEIDL, J. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha, 1989, s. 11.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 11.

¹² PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 9.

nebo holi. Ovšem nejhojnějšími typy komunikace, které se z této epochy zachovaly, jsou nástěnné malby a petroglify v jeskynních komplexech. Nejčastěji se jedná o lovecké výjevy, které měly pro pravěkého člověka magický charakter, neboť věřil, že zvíře zobrazené na stěně skály se mu povede ulovit. Některé prvky se na malbách začaly opakovat, jejich význam se stal jakousi zvyklostí a z pouhých obrázků se staly piktogramy, označující slovo nebo celou větu. Nejpopulárnějšími nálezy jsou malby z jeskyně Altamira ve Španělsku a Leacaux z jihu Francie, které pocházejí z doby paleolitu. Od piktogramů se postupem času vydělily takzvané ideogramy, znaky, které označovaly nehmotné, abstraktní pojmy.¹³ Musíme si však uvědomit, že interpretace významu těchto artefaktů jsou pouhými domněnkami, jelikož „*neexistuje žádný jazyk, a to ani piktografický, kterému by se dalo porozumět bez znalosti kontextu, jenž byl u jeho zrodu. Neumíme s jistotou interpretovat prehistorické figury nalezené v jeskyních. Dokonce ani ideografický jazyk nemusí být opravdu pochopen.*“¹⁴

2.3.2 Klínové písmo

Počátky písma v pravém slova smyslu, tedy písma fonetizovaného, v němž jedinečný znak označuje určitý zvuk, bychom mohli najít na severovýchodě Afriky a západě Asie ve čtvrtém tisíciletí před naším letopočtem, okolo řeky Nil v Egyptě a Eufratu a Tigridu na území, které nazýváme Mezopotámií. V těchto úrodných oblastech se nacházely civilizace, jež předurčily charakter písma pro většinu národů na Zemi. Dodnes není zcela jasné, která ze starověkých kultur vynalezla písmo dříve, zda Sumerové, nebo Egypťané.¹⁵ Dochované záznamy dokazují, že texty vzniklé v této době se v největší míře profilují jako náboženské, právnícké, hymnické a mytické.¹⁶

V Mezopotámii byl dostatek bahna a jílu, které zůstávaly na březích řek po jejich vyhlížení z koryta a staly se tak hlavním materiálem pro písaře. Sumerové z nich vytvořili destičky, do kterých zpočátku ryli obrázky – piktogramy, které pro jejich nepraktičnost nahradily písátkem obtisknuté klínky. Tyto tabulky se pro zvýšení jejich trvanlivosti a pevnosti nechaly vysušit na slunci nebo se daly vypálit do pece. Toto písmo „*má povahu danou psací látkou: tam, kde písař nasadil šikmo rydlo a přitlačil, vznikly hlubší a silnější*

¹³ Srov. PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, 1988, Praha, s. 9-11.

¹⁴ CARRIÈRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha, 2010, s. 131.

¹⁵ Srov. KNEIDL, J. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha, 1989, s. 13.

¹⁶ Srov. PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 18.

počáteční linie a pro tato charakteristická prohloubená místa je nazýváme písmem klínovým.“¹⁷ Psalo se jím zprava doleva a mělo povahu ideogramů, které posléze nahradil slabičný systém, čímž se podstatně snížil počet znaků a písmo se stalo srozumitelnějším a komplexnějším.¹⁸

2.3.3 Hieroglyfy

Západně od Mezopotámie, ve starověkém Egyptě, se nezávisle na Sumerech rodil typ písma, jenž měl pro své uživatele magický, ba přímo posvátný charakter, podle něhož se také nazývá. „*Hieros znamená řecky posvátný, glycin rýt, vyřezávat; název vymyslel řecký učenec Klements z Alexandrie na počátku 3. století. Podle tradice Egyptanů ovšem hieroglyfy vynalezl bůh Thvot, „pán spisů a knih“ a ochránce písařů.*“¹⁹ Na první pohled by se zdálo, že hieroglyfy ani písmem nejsou. Sled obrázků ptáků, postav lidí a zvířat, různých předmětů a symbolů budí dojem spíše zdobných prvků, vyskytujících se na stěnách chodeb monumentálních staveb.

Pro běžné účely byly hieroglyfy ve své původní podobě nepraktické, a proto byly postupem času zjednodušeny. Výsledkem bylo hláskové písmo hieratické, v němž už znaky nepředstavovaly pouhý ideogram, ale označovaly zatím jen plnohodnotné konsonanty – souhlásky. Tento systém byl z našeho pohledu stále poměrně komplikovaný, jelikož se v něm mísily symboly pro slova se znaky pro hlásky. Ovšem pro tehdejší společnost byl natolik srozumitelný, že bylo toto písmo určeno k profánním účelům egyptské společnosti, hlavně k obchodním záležitostem. Hieroglyfy byly zásadně písmem sakrálním, písmem kněží. Dalším stupněm vývoje egyptského písma je písmo démotické. Ve své podstatě vychází z písma hieratického, které se od té doby stalo privátním písmem náboženským a písmo démotické se začalo užívat ve světské sféře.²⁰

V Egyptě byl dostatek kamene, zejména vápence a pískovce, který se stal v nejstarších dobách hlavním materiálem nejen pro architekty, ale i pro písaře. Tesání písma do kamene nebo rytí do hliněných destiček nebyl zrovna nejpraktičtější způsob, jak jej zachytit. Vše se změnilo vynalezením papyru, který pro svou lehkost a flexibilitu na určitý čas nahradil ostatní materiály. Byl rolován do svitků, které z hlediska evoluce knihy představují její

¹⁷ KNEIDL, J. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha, 1989, s. 15.

¹⁸ Srov. PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 16-17.

¹⁹ Tamtéž, s. 19.

²⁰ Srov. KNEIDL, J. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha, 1989, s. 14.

vývojový předstupeň. „Šlo o zpracování šáchoru, bahenní rostliny, jejíž stonky byly pracně skládány a lepeny, nežli mohli být použity k psaní. To se uskutečňovalo nanášením inkoustu, kdežto u tabulek šlo o text, který byl vyrýván. Jestliže byly hliněné tabulky výhodnější z výrobního hlediska, byly naopak nevýhodné z hlediska manipulace a uchovávání, a tak se stalo, že papyrusové svitky nutně převládly.“²¹ Aby se s ním lépe zacházelo, namotával se podle potřeby na paličky ze dvou protilehlých stran. Obrovský význam papyru spočívá v technice zápisu písma. Jeho vynález můžeme považovat za mezník, od kterého můžeme vydělit dva typy způsobu záznamu: rytí a psaní, přičemž ten druhý se v budoucnu osvědčil jako praktičtější a prvotní rytí úplně vytlačil.

2.3.4 Fénická abeceda

I když egyptské písmo mělo fonetické znaky pro hlásky, ryzí abeceda to v pravém slova smyslu nebyla, jelikož nebyla důsledně dotažena do konce a stále se v ní objevovaly obrázkové symboly. Národem, kterému se přisuzují základy písemnictví a který se může pyšnit první hláskovou abecedou, jsou dávní Féníčané. „Své vlastní jednoduché písmo vytvořili ve 13. až 12. století př. n. l. tato abeceda obsahovala 22 hláskových znaků, které měly ustálené pořadí a na něž se dalo každé slovo rozložit. Značky dostaly ušlechtilý a jednoduchý tvar, opustily obrázkovou formu, takže řada značek je zcela původní.“²² Přesto, že tyto znaky stále ještě neobsahovaly samohlásky, dalo se jimi vyjádřit vše. Féníčané byli zdatní mořeplavci a obchodníci a svůj vynález „vozili“ stále s sebou a tímto způsobem ho rozšiřovali na svých obchodních cestách po celém Středomoří. Národy jej buď přejaly v původní verzi, nebo se jim stalo inspirací pro vlastní abecedu. Tak tomu bylo například u starověkých Řeků.²³

2.3.5 Řecká abeceda

Řekové fénické písmo upravili, u některých písmen pozměnili fonetickou stránku, některé změnili na vokály – samohlásky, dva znaky přidali a tato abeceda se po kodifikaci stala pro Řeky závaznou. Její písmo nazýváme alfabeta. „Název alfabeta je odvozen ze začátečních písmen alfa, beta, po nichž následuje gama, delta apod. Zajímavé je v této

²¹ BOHATCOVÁ, M. a kol., *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha, 1990, s. 17.

²² KNEIDL, J. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha, 1989, s. 17.

²³ Srov. Tamtéž, s. 17-20.

souvislosti srovnání s fénickou abecedou: alef, bet, gimel, dalet atd.“²⁴ Starověké antické Řecko bylo daleko rozsáhlejší území, než je to dnešní, mělo spoustu kolonií, které se nacházely zhruba na území dnešního Turecka, Sicílie, Kréty a jižní Itálie. Ale nejen do těchto rozsáhlých oblastí se alfabetu dostala. Šířila se i mimo ně. Po pádu Římské říše se centrem vzdělanosti stala Byzanc, v níž se psalo hlavně řecky. Řecká abeceda byla inspirací pro hlaholici, z níž se později vyvinula cyrilice, kterou převzali rusové a vytvořili si vlastní abecedu – azbuku. Ze zeměpisného hlediska se řecká abeceda šířila dvěma směry, východním a západním. Lze říci, že z východního modelu vznikla dnešní řecká abeceda a ze západního modelu vznikla latinka, jakožto společností dnes nejpoužívanější a nejrozšířenější typ písma.²⁵

2.3.6 Latinka

Latinka má svůj původ v jižní Itálii v 7. století př. n. l., konkrétně v řecké kolonii Cumae, nacházející se na jihu Itálie, což byla vůbec první řecká kolonie na Apeninském poloostrově. Písmo této osady převzali Etruskové, národ obývající střední Itálii. Etruská abeceda pak měla vliv na vznik písma kmene Latinů, budoucích zakladatelů mocného Říma. „Z 26 písmen etruské abecedy pak Latinové převzali celých jedenadvacet. Ta vytvořila základ klasické římské latiny. Když pak Římané v 1. století před změnou letopočtu obsadili Řecko, převzali k 21 etruským písmenům řecké Y a Z. Tím získala latinka svoji dlouhodobě kompletní podobu ve formě 23 písmen. Oproti dnešku chyběly J a U (psány jako I a V), W a samozřejmě složenina CH.“²⁶ V 15. století se latinka šířila zásluhou mořeplavců a kolonizátorů, kteří ji přenesli i mimo Evropu, používala se při misijních akcích a přepisoval se v ní jazyk domorodých kmenů, které se ji obratem učily. Dnes je latinka nejrozšířenějším typem písma a díky svému vývoji má mnoho podob.²⁷

²⁴ PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 25.

²⁵ Srov. KNEIDL, J. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha, 1989, s. 20-22.

²⁶ Věda a objevy. *Seriál: písmo a jazyky – 6. část, latinka: Jazyk mrtvý, písmo živé*. In: [online]. [cit. 2012-12-30]. Dostupné z: <http://www.zshorakhk.cz/tvorba/ucitele/latinka.pdf>.

²⁷ Srov. Tamtéž.

3 Podoba knižní formy s flexibilním psacím podkladem

Do dnešní podoby se vyvíjelo nejen písmo a materiály, na které se psalo, ale i samotná forma knihy. V této kapitole si představíme tři možné formy.

3.1 Svitek

Papyrus, coby psací podklad, byl postupem času nahrazen trvanlivějším materiálem – pergamenem, což není nic jiného než vydělaná zvířecí kůže. Ten se pak na dlouhý čas stal nejžádanějším materiálem k uchování zápisu. „*Uvědomme si, kolik telat se muselo zabít, aby se mohlo vyrobit takové dílo, které má všechny strany vytištěné na teletinovém pergamenu, to znamená na kůži telátek usmrcených ihned po narození. Régis Debray si položil otázku, co by se stalo, kdyby byli Římané a Řekové vegetariáni. Neměli bychom ani jednu knihu, kterou nám starověk odkázal na pergamenu.*“²⁸ (pozn. Régis Debray je francouzský spisovatel a filozof) Formy svitků, do kterých se pergamen nebo papyrus zamotávaly, byly v nejextrémnějších případech tak velké, že palice, na kterých byl psací materiál namotán, museli držet dva lidé. Svitek později vystřídal skladnější kodex.

3.2 Kodex

Kodex měl podobu několika k sobě svázaných dvojlistů opatřených bohatě zdobenými deskami. Největší zásluha této moderní knižní formy spočívá v jejím uskladňování a v daleko lepší orientaci v textu. Zatímco svitek se musel při hledání určité informace pracně přemotávat, v kodexu se již listuje, což je daleko praktičtější a pohodlnější. „*První zpráva o kodexových knihách pochází z 1. století n. l. Kodexový útvar knihy se stal všeobecným, když byl při výrobě knihy zaveden papír.*“²⁹ Kodexy byly velmi drahé, což zapříčinila jejich nákladná a zdlouhavá výroba. Vznikaly ručním psáním, které mnohdy trvalo celé roky, byly iluminované a jejich desky byly bohatě zdobené drahými kameny a zlatnickými pracemi. Jelikož jedinou formou reprodukce bylo písmo, kopírovaly se ručním přepisováním. Cena takového exempláře nebyla dostupná všem a dovolit si ho mohli jen panovníci nebo šlechtici. Přepisování textů není ve středověku ničím novým, objevuje se již u Sumerů, ale i Egypťanů, Řeků a Římanů, kteří také tímto způsobem rozmnožovali své

²⁸ CARRIÉRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha, 2010, s. 92.

²⁹ KHEL, R. *Poselství papíru*, Praha, 1999, s. 12.

písemnictví.³⁰ Psaním byli povoláni písaři, kterým byly vyhrazeny speciální písárny, takzvaná skriptoria, ve kterých společně s iluminátory tvořili tyto vzácné artefakty. „*V Evropě knihy vznikaly především v kláštorech a při biskupstvích, později také při císařských a královských dvorech a na univerzitách. Zvláště řád benediktinů, založený roku 529, přispěl k rozvoji písařského umění, protože tato řehole svým členům přímo ukládala, aby se zabývali opisováním a čtením knih.*“³¹

3.3 Tištěná kniha

K jednomu z největších objevů lidstva bezesporu patří vynález z poloviny 15. století – knihtisk. Přesné datum jeho objevení se u různých autorů liší, jelikož se jedná o domněnky, ale lze říci, že na světlo světa přišel mezi lety 1440 – 1450. Tento objev má obrovskou zásluhu na rozšíření knihy, jejím zlevnění a větší dostupnosti. Končí tak éra pracného přepisování a nekonečně zdoluhavého procesu tvorby jednoho jediného exempláře. Nastala doba mechanizace knihy, s níž se vyvíjelo i nové řemeslo: knihtiskařství. Od této doby se dá mluvit o knize v dnešním slova smyslu.

³⁰ Srov. PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, 1988, Praha, s. 45-46.

³¹ Tamtéž, s. 47.

4 Knihtisk

Technika záznamu pomocí tisku z výšky se stala nejen zásadním pilířem pro rozvoj knihy, ale i pro mou praktickou práci. Byla však překonána efektivnějším a rychlejším tiskem z plochy. Následující kapitola se bude věnovat průřezu technologií tisku od poloviny 15. století až po současnost.

4.1 Tisk pomocí pohyblivých liter

Za otce této metody je považován Johann Gutenberg, vlastním jménem Gensfleisch, pocházející z největší pravděpodobnosti z Mohuče. O jeho podobě a přesném datu narození nelze nic se stoprocentní jistotou říci, ale mýty o jeho inspiraci k vynálezu přetrvávají dodnes.³² Jedna z nich praví, že „*láskou soužený Gutenberg vyryl do kamenné desky slovo nenávisť místo láska. Když omyl zpozoroval, mrštil deskou o zeď, až se kámen rozpadl na několik kusů. Náhoda chtěla, že na každém kusu zůstalo právě jedno písmeno – a v tu chvíli Gutenberg napadla jasnozřivá myšlenka o tisku pohyblivými literami.*“³³ Je nabitelní se domnívat, že tisk pohyblivými literami technikou tisku z výšky, na které byla jeho technologie knihtisku založena, vynalezl právě on.

Formu tisku znali již ve starověkých kulturách, kdy do mokrých hliněných destiček tiskárky razili pečeti. Za přímého předchůdce lze považovat deskotisk neboli dřevotisk. Tato technika spočívala v tom, že do opracované dřevěné desky byl vyryt text s doprovodným obrázkem, který byl následně vytisknut na příslušný materiál. Jako první tuto techniku použili v 6. století v Číně, kde už znali papír, a od nich se šířila přes Japonsko, a dál do celého světa. Do Evropy se dostala se zpožděním kolem 14. století a sloužila nejprve k potisku látek. Gutenbergův vynález je založen na tisku pohyblivých liter, jehož zrod je připisován čínskému kováři žijícímu v 11. století. Aby mohl svůj záměr uskutečnit, musel si všechny komponenty od matric na výrobu liter až po sazebnici a tiskařskou barvu vynalézt sám. Sestavil tak „*technologie multiplikované výroby tiskařského materiálu a povýšil ji na klíčový moment novodobého knihtisku. Podstata technologie spočívala v logickém propojení písmářských, písmoryteckých, kovolijeckých a písmolijeckých operací tak, aby vlastnosti a množství tiskařského materiálu vyhovovaly*

³² Srov. PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 61.

³³ Tamtéž, s. 61.

nikoliv jednorázovému, nýbrž opakovanému používání. ³⁴ Zpočátku se tisklo na pergamen, který byl však postupně vytlačován lacinějším papírem, jenž se z Číny do Evropy dostal díky Arabům ve 13. století. Od té doby byl pergamen používán jen na vzácné spisy. Z knihtisku se okamžitě stal fenomén a po celém světě začaly vznikat tiskárny. ³⁵ Rok 1500 je v dějinách knihy zásadní, neboť odděluje prvotisky od ostatních vytištěných knih. *„Prvotisky neboli „inkunábule“ jsou všechny knihy, které byly vytištěny od vynálezu knihtisku až do noci 31. prosince 1500. Inkunábule (z latinského incunabula) představuje „kolébku“ historie tištěné knihy, jinými slovy řečeno, všechny knihy vytištěné v 15. století.* ³⁶ *„Ačkoliv Gutenbergův vynález znamenal dramatické zrychlení a zlevnění knižní produkce, pořád ještě byla kniha v jeho dobách nesmírně nákladná věc, mívala hodnotu celého domu, statku. Nebo stáda dobytka. Ne náhodou na výrobu luxusní knížky na teletinovém pergamenu (nazývaném legračním českým jménem bělpuch) vždy padlo početné stádo čerstvě narozených telat a kůžičkou hebkou jak růžové dětské pŕlky. A tak se nezřídka z ryze praktických důvodů vzácná kniha připevňovala tlustým řetězem přímo ke čtecímu pultiku, aby neuváděla v pokušení slabší povahy.* ³⁷

4.2 Litografie

Gutenbergův vynález zastínila litografie, tisk z plochy pomocí kamene. Počátky této techniky spadají už do 16. století, kdy se jim věnuje celá řada vynálezců. Prvotní pokusy měly charakter techniky známé jako tisk z hloubky, až později se začal kámen leptat, což narušovalo jeho strukturu. Nejdále s těmito experimenty došel na konci 18. století pražský rodák Alois Senefelder, který pořídil otisk pomocí vápence, když *„zvýraznil přirozené vlastnosti kamene chemickou reakcí a pak ho popsal lněným olejem. Mastná tiskařská barva se zachytila pouze na něm a pod tlakem bylo možno vyznačené křivky přenést na papír.* ³⁸ Od této doby se vývoj knihy neuvěřitelně rozběhl a kniha jako informační médium se začala rozšiřovat i mezi lid. Nelze říci, že si ji mohl poříditi úplně každý, jelikož dobová gramotnost ještě nebyla na takové úrovni jako je dnes a přeci jenom výtisk jedné knihy něco stál, i když se cena oproti rukopisu značně snížila. Kromě biblí a duchovních

³⁴ VOIT, P. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, Praha, 2006, s. 687.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 660 a 458.

³⁶ CARRIÈRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha, 2010, s. 97.

³⁷ PECINA, M. *Knihy a typografie*, Brno, 2011, s. 23.

³⁸ PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 119.

textů se tiskly i texty světské. Objevují se i první nakladatelé, zpočátku jimi byli samotní tiskaři, a první autoři, kteří se žánrově vyhraňovali. Ustavují se například díla rázu odborného, cestopisného a satirizujícího. Formáty knih se zlepšující se technikou zmenšovaly a stávaly se přenositelnějšími a lehčími. Tiskaři se začali více zabývat tvary a formou písma, které seskupovaly do vzorníků, čímž se značně konstitovala typografie. S dobou přichází i pokrok. Dá se říci, že od poloviny 19. století se to ve světě vynálezy jen hemžilo. Dílčí objevy se vzájemně obohacovaly a to se týká i vzniku moderní knihy. Od lisového tisku se přešlo k tisku rotačnímu, který vyžadoval nové postupy a techniky, proces tisku se zrychlil a zpřesnil. Knih začalo přibývat i s narůstající gramotností obyvatelstva.

4.3 Ofset

Veškeré tiskoviny, od letáků na potraviny až po knihy různých rozměrů, se tisknou pomocí techniky zvané ofset. Tento termín pochází z angličtiny: of – mimo, set – tisk. Volně bychom tento název mohli přeložit jako „nepřímý tisk“. Proces tohoto tisku je následující: grafikem digitálně zpracovaná předloha se nejprve pomocí sítě přemístí do oddělení CTP, kde se data překopírují laserovým paprskem na tiskovou světlocitlivou desku, laser na ni přenesení tiskový bod, který se pomocí vývojky na desce utvrdí a netisknoucí místa se posléze odplaví. Tento proces je ve své podstatě totožný s vyvoláváním klasických fotografií. Hliníková deska je takto již připravená k tisku. Založí se do deskového stroje a následně se upne na formový válec, na který další válec nanese barvu a vodu. Barva se uchytí na utvrzených místech a voda zůstane na místech netisknoucích. Metoda je založena na principu odpuzování se mastnoty a vody. Voda však musí mít požadované pH, aby nedeformovala tiskový bod. Samotný tisk probíhá v několika za sebou jdoucích fázích. Obrazová předloha se dotykem mezi válcem formovým a přenosným přenesení na přenosný válec, který je potažen speciální gumovou podložkou. Tím se z pozitivního obrazu stane negativní. Poté se pomocí protitlakového válce a velkého tlaku přenesení požadovaný negativní obraz z gumy na papír a stane se z něj opět pozitivní (obr. 1). Jelikož se tedy obraz netiskne přímo z předlohy na papír, jako je tomu u knižtisku, ale projde ještě přes tisknoucí gumu, nazýváme tuto techniku jako nepřímou.

5 Budoucnost knihy

Kniha coby informační zprostředkovatel se po staletí osvědčila a společnost se s ní dokonale sžila. „*Ať už budeme vynález knihy datovat k prvním kodexům (přibližně 2. století našeho letopočtu), nebo ke starším papyrovým svitkům, máme co dočinění s nástrojem, který přes všechny proměny zůstal hluboce věrný sám sobě. Kniha se zde představuje jako jakési kolo vědění a představitost, jež očekávané nebo obávané technologické revoluce nezastaví.*“³⁹

Nicméně v dnešní době počítačů, celkového rozvoje spotřební elektroniky a různých druhů čtecích zařízení, má kniha svého největšího konkurenta v podobě tzv. „e-knihy“. Počítač má dnes téměř každý, čtení z monitoru či displeje se pro moderního člověka stalo samozřejmostí. Fenomémem posledních desetiletí se stal internet, díky němuž je člověk v podstatě nucen denně číst. Knihy se převádějí do elektronické podoby, která je skladnější a potřebný titul je snadno získatelný z pohodlí domova. Klasická kniha má však oproti „e-knize“ značnou výhodu a to především tu, že je soběstačná a není závislá na žádném energetickém zdroji. Navíc k tomu, abychom si z čtecího zařízení mohli potřebnou informaci přečíst, musí být nejprve uložena na příslušném médiu, ať se jedná o disketu, kazetu, CD-Rom, DVD nebo disk. S rychle vyvíjející se civilizací se rozvíjí i způsoby zápisu informací, k jejichž vyvolání je zapotřebí příslušného čtecího zařízení, která s postupem času zastarávají a jsou nahrazovány novějšími a aktuálnějšími aparáty. Jako příklad absolutně přežitého média si vezmeme disketu. Kdybychom na ni měli uložený soubor s textem, který bychom si chtěli přečíst, musíme si sehnat počítač, který má ještě disketovou mechaniku, jelikož nové počítače už ji nemají. A to se pohybujeme v rámci desetiletí. Naproti tomu texty staré několik staletí se dají číst bez jakéhokoliv zařízení.⁴⁰

Kdyby nastal fatální výpadek proudu, veškeré elektronické čtecí zařízení by bylo náhle zbytečné. Stále tu však bude kniha, která ke svému čtení nepotřebuje nic víc než světlo, které se i v noci dá obstarat pomocí svíčky. Navíc komu by se chtělo po celodenním zacházení s různými elektronickými zařízeními, mobilem počínaje a počítačem konče, s nimi trávit ještě další čas před spaním v posteli. Paradoxem je, že rozšíření počítačů způsobilo „*oproti veškerému očekávání několikanásobné zvýšení spotřeby papíru. Sám Bill Gates v jednom ze svých četných veřejných vystoupení prohlásil, že i on, kdož vlastní*

³⁹ CARRIÉRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha, 2010, s. 8.

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 12-21.

nejnákladnější monitory a sám sebe považuje za „pionýra webového životního stylu“, si text delší než pět stran vytiskne na papír, aby si na něj mohl udělat poznámky.“⁴¹

Abychom elektronické čtecí zařízení jenom neodsuzovali, musíme mu přiznat i jeho nezpochybnitelná pozitiva. Jejich výhodou je fakt, že disk s informacemi je přeci jenom lehčí než stoh knih. Představme si například soudce, který si musí prostudovat enormní množství dokumentů vážících několik kilogramů a má si je ze své kanceláře odnést domů. V tomto případě je samozřejmě výhoda počítače nesporná.⁴² „E-kniha“ „*může nepochybně vyhovovat čtenářům se zvláštními zájmy. Kupříkladu texty současné poezie, jež nepatří k nejprodávanějším titulům, si případný zájemce namísto běhání po zapadlých knihkupectvích může vyhledat na internetu. Vytisknutí je dobrovolné a neklade nároky na umístění rozsáhlé knihovny v bytě. Jde o jednu z nových forem prodeje titulů, jež se nikdy nedostanou na seznam bestsellerů. Tak může elektronické vydání pomoci knize, byť v jiné podobě, podobně jako CD přispěla k rozvoji hudebního průmyslu.“⁴³ Čtení textu z počítače evidentně čtenáře vrací k počátku písemnictví, neboť jeho převinování jak horizontálním, tak vertikálním směrem výrazně připomíná právě rozbalování svitku.*

Zdá se, že kniha z našich životů nadobro nezmizí. „*Je jako lžíce, kladivo, kolo nebo nůžky. Jakmile jste je jednou vynalezli, už to lépe udělat nemůžete. Nemůžete vymyslet lžici, která by byla lepší než lžíce.“⁴⁴ Civilizační pokrok je přirozený jev a vývoj čtecího zařízení s ním jde ruku v ruce, stejně jako vývoj architektury nebo malířství. „*Dodání fyzické knihy z druhé strany zeměkoule už sice trvá jenom pár dní, ale digitální knížku je možné stáhnout během několika vteřin.“⁴⁵ I přesto formu tištěné knihy zřejmě kniha digitální v budoucnu nikdy zcela nenahradí, neboť „*stejně jako se poté, co Gutenberg představil svůj geniální vynález, nepřestaly ze dne na den používat kodexy a ty zase nezastavily prodej papýrových svitků, volumin. Nejrůznější praktiky a zvyklosti prostě existují vedle sebe a nic nám nečiní větší radost než rozšíření palety možností. Zabil snad film malířství? Nebo televize kino? Přivítejme tedy elektronické čtečky a další zařízení, jež nám na jednom displeji zajistí přístup k digitalizované světové knihovně.“⁴⁶ Klasická kniha, trojrozměrný designově upravený objekt mající svůj začátek a konec, „*se osvědčila a nevíme, zda je možné pro****

⁴¹ ŠMEJKALOVÁ, J. *Knihy*, Brno, 2000, s. 198.

⁴² Srov. CARRIÉRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, 2010, s. 14-15.

⁴³ ŠMEJKALOVÁ, J. *Knihy*, Brno, 2000, s. 200-201.

⁴⁴ CARRIÉRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha, 2010, s. 14.

⁴⁵ PECINA, M. *Knihy a typografie*, Brno, 2011, s. 76.

⁴⁶ CARRIÉRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha, 2010, s. 7.

*účely četby vymyslet něco lepšího. Možná se změni její složky a stránky už nebudou z papíru. Kniha ale zůstane tím, čím je.*⁴⁷

⁴⁷ CARRIÉRE, J.-P.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha, 2010, s. 14.

6 Autorská kniha jako pojem

Co je to autorská kniha? Co si pod tímto pojmem má laik představit? Každá kniha má přeci svého autora a je tudíž autorská! Pojem tradiční knihy zná každý, ale na autorskou knihu se názory různí. My hlavní rozdíl vidíme v procesu výroby, jeho složkách a účelu. Proto jsme si pro naši práci tyto knižní formy definovali takto:

6.1.1 Klasická kniha „Book“

Většina knih vystavených v regálech knihkupectví je výsledkem spolupráce spisovatele coby autora textu a nakladatelství. S autorem textu komunikuje příslušný redaktor a vede s ním filozofické dialogy o celkové koncepci díla, jejíž finální fáze je následně schválena šéfredaktorem. Cílem tohoto procesu je uzavření smlouvy oběma stranami. Ilustrace a formát knihy má na starosti výtvarný redaktor, který případně kompetentního ilustrátora vybírá.⁴⁸ „Pokud ilustrace nejsou právně volné, je třeba zajistit k nim autorská a reprodukční práva, tj. kontaktovat buď autora (ilustrátora, fotografa), nebo jeho dědice, nebo příslušnou instituci.“⁴⁹ Po vybrání vhodných ilustrací se návrh celkového pojetí díla zašle zpět autorovi. Ten musí být s grafickým návrhem své práce spokojen, jinak dílo nemůže jít do tisku.⁵⁰ „Následujících čtrnáct dní se všichni modlí, aby modrá barva nevyšla v tisku fialově a aby se kniha nerozlepovala. Když je místo modré zelená a kniha se rozpadá v ruce, tiskař pokrčí rameny a tiskárna poskytne slevu.“⁵¹ Po vytisknutí jde kniha do distribuce.

6.1.2 Autorská kniha „Author's book“

Tento druh knihy není v regálu knihkupectví od té klasické na první pohled vůbec odlišný. Jeho odlišnost nespočívá ve formální stránce, ani tolik ve stránce obsahové, ale hlavním rozdílem je přístup autora k tvorbě knihy. Jak jsme naznačili výše, vznik knihy se zakládá na komunikaci autora a nakladatelství. Tato komunikace má však svá specifika, pokud má být výsledným produktem autorská kniha v pojetí „author's book“. Toto specifikum spočívá v autorově globální přípravě zamýšleného díla. Autor totiž svou knihu

⁴⁸ HUDSKÝ, S. *Jak napsat dobrou knihu: jak fungují nakladatelství*. In: [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://beletris.cz/jak_knihy046.php.

⁴⁹ POKORNÁ, D.; POKORNÝ, M. *Základy redakční práce*, České Budějovice, 2010, s. 9.

⁵⁰ Srov. PECINA, M. *Knihy a typografie*, Brno, 2011, s. 37.

⁵¹ Tamtéž, s. 37.

produkuje celou a to nejen po části obsahové, tedy textové, ale doplní ji i o ilustrace, které s textem daleko více korespondují, jelikož při jeho tvorbě na ně už bral zřetel a koncipoval je současně s procesem psaní nebo naopak. Má jasně ucelený koncept celého díla a do nakladatelství přijde už s jasnou vizí celé knihy. Od ilustrací a textu až po její celkovou podobu a formát. Od klasické knihy se „author’s book“ liší i přístupem k jazykovým a stylistickým vyjádřením. *„Autor má při volbě uměleckých prostředků jak v oblasti jazykové, tak v oblasti literárního stylu právo na mnohem větší autonomnost, na svou ,autorskou licenci’. Tato svébytnost autorského uměleckého vyjádření se může týkat i záležitostí pravopisných; i tam může dojít k odklonu od stávající pravopisné normy, pokud je to součástí autora uměleckého zájmu a pokud mají takto zvolené výrazové prostředky v textu svou funkci, tedy pokud nejsou samoučelné.“*⁵²

6.1.3 Autorská kniha „Artist’s book“

Tento útvar má povahu artefaktu, uměleckého díla nebo knihy v jednom exempláři. Do tohoto okruhu spadají i deníky.

Je to v podstatě jakýsi projekt pohybující na hranici mezi knihou a volným uměním. V autorově kompetenci je formát knihy, materiály, ze kterých je vyrobena, způsob vazby i jakým způsobem se bude číst. Artist’s book se v podstatě nečte, ale prohlíží.⁵³ *„Umění autorské knihy jako knižního objektu v materiální podobě je magickou techné obnovující potlačenou a zapomenutou schopnost evokovat estetickou hodnotu informace jako zvěstování kreativního individuálního aktu.“*⁵⁴ Tento útvar sebevyjádření používají zejména výtvarní umělci nebo básníci, kteří autorskou knihu chápou jako realizaci obrazu nebo básně. Umělec se na procesu tvorby knihy chce podílet výhradně sám, chce samostatně řešit problémy týkající se nejen obsahu, ale i formy knihy, jejího tisku, vazby a konečné podoby. *„Její prostor umožňuje integraci textu, kresby, fotografie, grafiky, malby ale i plastiky a navíc svým charakterem vychází vstříc komunikaci (touze po sdělení).“*⁵⁵ Výsledek není jen kniha jako médiem, ale je odraz komplexního myšlení autora a jeho

⁵² POKORNÁ, D.; POKORNÝ, M. *Základy redakční práce*, České Budějovice, 2010, s. 13.

⁵³ Srov. PECINA, M. *Knihy a typografie*, Brno, 2011, s. 42-43.

⁵⁴ HAVLÍČEK, J. FENOMÉN KNIHA 2010. *Knihy jako fenomén zvěstování* [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/warts/FenKnih/2010/index.html#home>.

⁵⁵ ŠEJN, M. *Škola konceptuální tvorby: Autorské knihy*. In: [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://concept.avu.cz/studijni-texty-study-scripts/collatanea-prosperova-knihovna/kniha/autorske-knihy/lang/cz-cs/>.

záměru. Artist's book v sobě zahrnuje objekt jako formu umění a akční či konceptuální tvorbu.⁵⁶ Autor knihu tvoří na principu myšlenky „Do It Yourself“.⁵⁷

⁵⁶ Srov. ŠEJN, M. *Škola konceptuální tvorby: Autorské knihy*. In: [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://concept.avu.cz/studijni-texty-study-scripts/collatanea-prosperova-knihovna/kniha/autorske-knihy/lang/cz-cs/>.

⁵⁷ Srov. NAKLADATELSTVÍ OFFI. *K čemu je taková kniha dobrá?* [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.offi.cz/Autorska%20kniha.html>.

7 Čeští tvůrci a jejich výběr z autorských knih

V 80. letech 19. století se v rozmezí tří let narodily dvě osobnosti, které se nesmazatelně zapsaly do dějin výtvarného umění a literatury zároveň. Oba dva muži se jmenovali Josefové, oba dva se zabývali ilustrací a tvorbou autorských knih, avšak jejich konceptuální smýšlení, výtvarné vyjadřování a celistvý náhled na vznik knihy byl diametrálně odlišný. Řeč je o Josefu Váchalovi (obr. 2) a Josefu Ladovi (obr. 3).

7.1 Josef Váchal

Váchal se narodil v Milavči u Domažlic 23. 9. 1884 jako nemanželské dítě Anně Váchalové a místnímu podučiteli Josefu Šimonovi Alešovi, jehož bratrancem byl známý umělec Mikoláš Aleš. Jakoby se tehdy mladý Josef Aleš shlédl ve svém idolu, básníku Josefu Svatopluku Macharovi a stejně jako on musel přivést na svět nemanželské dítě. Anna s Josefem Alešem spolu chvíli žili v Praze, ale zde se jejich soužití za nějaký čas rozpadlo.⁵⁸ Ve svých třinácti letech Váchal opustil písecké gymnázium pro neuspokojivý prospěch a vyučil se knihtiskařem. Při svém studiu současně navštěvoval i kurzy zlatení. Poté dva roky pracoval jako knihtiskař a začal se také zajímat o výtvarné umění. Zájem u něj vzbudila především tvorba expresionistů Edvarda Muncha a Jamese Ensora. Upoutala ho také filozofie, konkrétně Friedricha Nietzscheho nebo Ladislava Klímy a literatura anarchického hnutí sdružujícího se kolem časopisu *Nový Kult*. Mezi léty 1904 – 1907 studoval krajinářskou školu, školu figurální malby a nakonec školu grafickou. Následně si zřídil ateliér a pracoval jako knihvazač a grafik. Roku 1911 si opatřil svůj první lis a právě v této době začaly jeho experimenty s dřevorytem, který se stane pro jeho budoucí tvorbu stěžejní technikou.⁵⁹ Pomocí dřevorytu tisknul nejen ilustrace, ale i své texty, které vázal do knih. Jeho nejznámějším dílem je *Krvavý román* z roku 1924, ve kterém obhazuje kouzlo pokleslých knih lidového čtení z 18. a 19. století. Celkem vydal 42 vlastních knih a na spoustě dalších se podílel svými ilustracemi, např. u knih Jakuba Demla a Otokara Březiny.⁶⁰

⁵⁸ Srov. OLIČ, J. ... *nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*, Praha-Litomyšl, 1993, s. 7.

⁵⁹ Srov. MERHAUT, L. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4/II U-Ž*, Praha, 2008, s. 1182.

⁶⁰ Srov. GALERIEART. *Josef Váchal: Životopis*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.galerieart.cz/vachal_vystava_zivotopis.htm.

Váchala, stejně jako anarchisty, očarovala filozofie satanismu a okultismu, která měla na konci 19. století evropský ohlas. Velký vliv na českou anarchistickou literární tvorbu měla tvorba polského dekadentního symbolisty Stanisława Przybyszewského a Friedricha Nietzscheho. V červenci 1910 vzniklo v Praze neoficiální umělecké sdružení SURSUM, jehož se stal Váchal členem. V něm se seznámil s Janem Zrzavým. Našel si v něm i spřízněné duše v autorech nakloněných k okultismu a erotičnosti, která značně pobuřovala tehdejší konzervativní společnost.⁶¹ „*Pobouření v klerikálních kruzích vyvolal Váchalův plakát, tříbarevný linoryt k výstavě Sursa (podzim 1912), na kterém mladý jinoch vystupuje z vody, aby utrl jablko ze stromu poznání. Pro ‚nemravnost‘ musel být v Brně plakát odstraněn.*“⁶² Ve 20. letech Váchalovi umřela manželka a tak navázal nový vztah s umělkyní Annou Mackovou, s níž žil až do své smrti. I přes fluenci se kterou vydával a vystavoval, se cítil nedoceněn. Jeho práce měla ve společnosti pramalou odezvu. V 60. letech se konečně zájem o jeho tvorbu zvedl a na sklonku života byl oceněn jako „zasloužilý umělec“.⁶³ „*Člověk a umělec Josef Váchal hold nepoznal, co je to zisk a sláva – odmítl je s tvrdohlavostí starých křesťanů, kteří v nich správně tušili původce všeho zla a nepokoje – a odmítl je i z přesvědčení horlivého vlastence, kterému bylo cizí prospěchářství a věčná ustrašenost ‚čecháčkovského‘ živlu, který tak dobře znal.*“⁶⁴

Nemocný a bezbranný Josef Váchal umřel tři dny po pohřbu své družky Anny Mackové 10. 5. 1969. Jakoby se narodil do nesprávné doby. „*Váchal jest opožděnou duší středověku, že se ponořilo jeho umění v hloubky mysticismu již zmizelého duším žijícím pro dnešek, pro jeho potřeby a touhy – ale doznívajícího ojediněle, vzácně ve výjimečných duších jež se dovedou vrátit v stavy těch, kdo žili před staletími a věřily ve fantomy, jež nám dnes připadají absurdními, když čteme literaturu středověku, díla okultismu a černé magie,*“⁶⁵ řekl o něm Jiří Karásek ze Lvovic.

7.2 Josef Lada

Jeden z nejznámějších českých malířů, ilustrátorů a spisovatelů se narodil 17. 12. 1887 v Hrusicích u Prahy. O jeho výtvarném nadání věděla celá ves. I přes to, že byla jeho

⁶¹ Srov. VOJVODÍK, J. *Mezi tradicí a novým viděním*. In: PAPOUŠEK, V. a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905 – 1923*, 2010, Praha, s. 159-160.

⁶² Tamtéž, s. 159.

⁶³ Srov. MERHAUT, L. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4/II U-Ž*, Praha, 2008, s. 1183.

⁶⁴ OLIČ, J. ... *nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*, Praha – Litomyšl, 1993, s. 256.

⁶⁵ LABUŤOVÁ, J.; BAJÁK, M. *Josef Váchal: Ohlasy na život a tvorbu*, Hradec Králové, 1998, s. 9.

rodina zadlužena a neměla peníze na studia, rozhodla se jeho nadání vyhovět a poslala ho do učení do Prahy na malíře pokojů. V učení se mu nelíbilo. Stěžoval si na náročnou manipulaci s kýbly s barvou a na štaflích míval závratě. Učení opustil a vyučil se knihvazačem. Svůj kreslířský talent se pokouší uplatnit posíláním svých děl do redakcí časopisů. V *Máji* mu vydali pár kreseb, ale o dlouhodobější spolupráci neměli zájem. Zato jeho zájem vydávat v časopise *Švanda dudák* byl tak velký, že se vydal do bytu vůdčí osobností časopisu spisovatelem Ignátem Hermanem, který byl s jeho kresbami spokojen do té míry, že mu za ně okamžitě nechal vyplatit honorář a nabídl mu spolupráci. Lada začal rovněž spolupracovat s humoristickými časopisy *Veselá Praha* nebo *Neruda*.⁶⁶ Z honorářů za kresby se živil. Od roku 1906 nastupuje na studium Uměleckoprůmyslové školy, které po roce opustil.⁶⁷ V době studií ilustroval *Pohádky o Honzíčkovi a zlatovlasé Isole* od Jaroslava Havlíčka, která byla kritikou vesměs dobře přijata, ale ilustrace občas nekorespondovaly s textem. Roku 1905 Lada začal přispívat do anarchistického časopisu *Chud'as* a v následujících letech se pohyboval mezi redakcemi anarchistickými, národněsociálními a sociálnědemokratickými.

V roce 1907 se seznámil Jaroslavem Haškem, který se pro něj stal do začátku války nejbližším přítelem. „S Jaroslavem Haškem jsem se seznámil už v roce 1907 v tiskárně Emanuela Stivína v Myslíkově ulici. Tiskli tam časopis *Novou omladinu* a Hašek jako redaktor dělal korektury. Měl jsem z toho seznámení radost. Ale s výrazem Jaroslava Haška jsem věru nebyl spokojen. Tohle že je autor oněch fejetonů? Představoval jsem si přinejmenším Voltaira nebo Victoriena Sardoua, a teď se mi tu zjeví mladík s tváří bezvýraznou, skoro dětskou.“⁶⁸ Svou první autorskou knihu *Moje Abeceda* publikoval Lada v roce 1911. O rok později se prostřednictvím časopisů *Karikatury* a *Humoristické listy* etabloval jako karikaturista.⁶⁹

Mezi léty 1918 – 1935 spolupracoval s Bassovým satirickým časopisem *Šibeničky*, stal se členem SUV Mánes, s nimiž vystavoval, spolupracoval s časopisy vydávanými vydavatelstvím Melantrich, redigoval přílohy deníku *České slovo – Kvítka z čertovy zahrádky* a spolupracoval s *Lidovými novinami* nebo *Venkovem*.⁷⁰ Svému příteli Jaroslavu Haškovi roku 1921 nakreslil podobu jeho literárního hrdiny Švejka.

⁶⁶ Srov. LADA, J. *Životopis Josefa Lady od Jiřího Oliče*, Petrov, 2003, s. 36-52.

⁶⁷ Srov. FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/II K-L*, Praha, 1993, s. 1119.

⁶⁸ LADA, J. *Životopis Josefa Lady od Jiřího Oliče*, Petrov, 2003, s. 83.

⁶⁹ Srov. Tamtéž, s. 75-120.

⁷⁰ Srov. FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/II K-L*, Praha, 1993, s. 1119.

Lada vzpomíná: „Ke mně jednou přišel Hašek se Sauerem, to tehdy vydávali Švejka v sešitech svým vlastním nákladem, a chtěli po mně, abych jim udělal obálku. Udělal jsem jí a v pátek jsem ji přinesl. Když jsem ji ukázal, tak se jim moc líbila a Hašek povídal, že mi přeci musí dát taky nějaký honorář a řekl, že za ní dostanu 200 korun. Sauer povídal, že to je skoro málo za tak hezkou obálku, dáme mu 500 korun. Hašek se zamyslel, za chvíli bouchl do stolu a povídal: dáme mu 1000 korun. Ale potom jsem za ně musel zaplatit útratu.“⁷¹ Tato Ladova podoba Švejka časem zlidověla a stala se pro postavu takřka závaznou. Koncem 20. let vystavoval v československé sekci Mezinárodní výstavy tisku Press v Kolíně cyklus obrazů o výrobě novin. Této výstavy se zúčastnil také Josef Váchal, který byl za svou prezentaci tisku ze dřeva oceněn. Od 30. let se jeho tvorba soustřeďovala převážně na dětského čtenáře. Své autorské pohádky sice vydával knižně, ale primárně je psal pro své dcery. Deset let před svou smrtí se stal národním umělcem. Spolupracoval také na návrhu scén a kostýmů filmu *Hrátky s čertem*. Jeho poslední prací byly ilustrace *Českých pohádek* od Jana Drdy. Josef Lada se svých sedmdesátých narozenin nedožil. Umírá o tři dny dříve 14. 12. 1957.⁷²

V soudobých uměleckých kruzích se pohybují dva umělci, kteří mají kromě tvorby autorských knih společné i další jmenovatele. Jsou narozeni na přelomu 50. a 60. let 19. století, oba byli členy umělecké skupiny Tvrdohlaví a oba za své výtvarné výkony získali v 90. letech minulého století Cenu Jindřicha Chaloupeckého. Těmito autory jsou František Skála (obr. 4) a Petr Nikl (obr. 5).

7.3 František Skála

Narodil se 7. 2. 1956 v Praze. Patří mezi naše současné nejinvenčnější umělce a výtvarníky. Jeho tvorba je velmi rozmanitá, netradiční a těžko zařaditelná, neboť záběr, s jakým pracuje, je široký. V kulturním dění se profiluje mimo jiné jako sochař, malíř, ilustrátor, sběratel, fotograf, spisovatel, tvůrce komiksů, zpěvák, muzikant nebo tanečník. Své umělecké nadání a cit pro sběratelství připisuje svému otci, malíři a milovníku starých

⁷¹ Příběhy slavných: *Co bubáci a hastrmani netušili*, ČT1, 23. 12. 2012 [online]. [cit. 2013-03-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10123383458-pribehy-slavnych/407235100211016-co-bubaci-a-hastrmani-netusili/>.

⁷² Srov. LADA, J. *Životopis Josefa Lady od Jiřího Oliče*, 2003, s. 292-516.

věcí. Hudebně-pohybové dispozice připisuje matce, která byla choreografka.⁷³ Je členem divadelních a hudebních seskupení, jako jsou: tajná organizace B.K.S. (Bude Konec Světa), divadlo Sklep, MTO (Malý taneční orchestr Univerzal Praha) a trio Tros Sketos.⁷⁴ František Skála se po absolvování řezbářské školy v Praze hlásil na AVU, na kterou se nedostal a musel pracovat jako truhlář. Po roce se dostal na filmovou a televizní grafiku na VŠUP, kterou úspěšně absolvoval závěrečným animovaným filmem, inspirovaným básní Ivana Wernische s názvem *Oči*. Již na škole realizoval první happening a žákovskou výstavu domácích prací, která byla pro „nevhodnost“ rektorem zakázána. Od roku 1983 se pravidelně účastnil různých výstav a postupně se etabloval jako renomovaný ilustrátor vědecko-populární literatury. Od této činnosti čím dál tím častěji unikal k vystudovanému oboru řezbářství, ve kterém se projevoval spontánně a začal experimentovat s netradičními technikami opracovávání dřeva. „*Cítil jsem náhle obrovskou svobodu a až extatickou radost z nehoráznosti používaných nástrojů (sekery, šroubováku a zednického kladívka), kterými jsem se náhle zcela odpoutal od zbytku školských manýr.*“⁷⁵ V roce 1986 realizuje první samostatnou výstavu v prostorách Ústavu makromolekulární chemie. O rok později se konala jeho výstava v Semaforu a tři dny po její vernisáži založil skupinu Tvrdohlaví, která měla expozici ještě téhož roku v Praze. V červenci 1988 se v *Rudém právu* objevuje článek, reagující na Skálovu účast na výstavě v tehdejším Parku kultury a oddechu Julia Fučíka. Autor článku Skálu kárá za to, že jeho tvorba „*nemá se současným uměním a jeho hodnotami skutečně nic společného.*“⁷⁶

Od 90. let se začal účastnit kolektivních výstav v zahraničí. Se skupinou Tvrdohlaví například vystavoval v Dánsku a Francii, nicméně ta se koncem roku 1991 rozpadla. V témže roce dostal Cenu Jindřicha Chalupického. O dva roky později se vydal pěšky do Benátek, kde reprezentoval Českou republiku na 45. Bienále světového umění svými 25 kresbami a drobnými plastikami vytvořenými po cestě tam.⁷⁷

Nejtěžejším výtvarným projevem Františka Skály je „oživování“ nalezených předmětů. Pracuje převážně s přírodními materiály, ale nebrání se ani předmětům běžného

⁷³ Srov. SKÁLA, F. v pořadí *Artmix*, ČT2, 26. 4. 2012 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123096165-artmix/21256222900004/obsah/201031-frantisek-skala/>.

⁷⁴ FRANTIŠEK SKÁLA JR.: *Bio*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.frantaskala.com/cs/bio>.

⁷⁵ Tvrdohlaví: *František Skála*. [online]. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.tvrdohlavi.cz/frantisek_skala.html.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Srov. Tamtéž.

života, jako je např. umělá hmota, kterou přetavuje do různých objektů. S nalezenými předměty citlivě komunikuje, osobitým způsobem je v souladu s přírodou zpracovává a vdechuje jim tak nový život. S kusem ironie a směsí vážnosti a humoru odkrývá osudy předmětů všednodenní lidské existence a tak z nich vytváří estetické artefakty.⁷⁸ „*Jsem náturou sběrač. Kdekoliv něco sbírám, nějak to ohledávám, zkouším, co by se s tím dalo udělat a co se z toho dá vykřesat.*“⁷⁹ Smyslem jeho práce je ukazovat jiný druh vidění, zpracování naprosto banálního předmětu a předložení ho veřejnosti jako úplně jiný předmět s jinou funkcí. Často pracuje s artefakty pomíjivými (plísně) a čistě dobovými, kdy stáří předmětu věc „ocení“.⁸⁰ Veřejnost ho zná především díky jeho kytarám a modelům aut v podobě dětských hraček.

Asi největší úspěch měla jeho výstava v Rudolfinu roku 2006, neboť ji navštívilo přes 40 000 lidí a byla vyhlášena jako nejúspěšnější výstava roku. František Skála se dostal do povědomí širší veřejnosti svou kontroverzní znělkou k 41. Mezinárodnímu festivalu v Karlových Varech.⁸¹ Pojmenoval ji *Rituál* a ztvárnil v ní muže, který „*je mobilní, flexibilní, multikulturní a dobře informovaný. Není zrovna přitažlivý, ale k tomu, aby vás přesvědčil, že ho nezbytně potřebujete, využívá spousty atraktivních pomůcek.*“⁸² Prezident festivalu Jiří Bartoška se o ní vyjádřil: „*František Skála udělal takovou bohoslužbu za film – taková adorace filmu. A František je vynikající výtvarník a jeho poetika je tam cítit.*“⁸³ V roce 2010 byl František Skála oceněn cenou Ministerstva kultury.

7.4 Petr Nikl

Narodil se 8. 11. 1960 v nyní již neexistujícím městě Gottwaldově – dnes Zlíně. Patří mezi jednoho z neoriginálnějších umělců v Čechách. Jeho tvorba se pohybuje od performace, hudby, fotografie, malbu, grafiku až ke spisovatelství. Jeho tvůrčí a

⁷⁸ Srov. ARTLIST: *František Skála*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=139>.

⁷⁹ SKÁLA, F. v pořadu *Artmix*, ČT2, 26. 4. 2012 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123096165-artmix/212562229000004/obsah/201031-frantisek-skala/>.

⁸⁰ Srov. SKÁLA, F. v pořadu *Na plovárně s Františkem Skálou*, ČT2, 21. 12. 2004 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne-s-frantiskem-skalou/204522160010027/video/>.

⁸¹ FRANTIŠEK SKÁLA JR.: *Bio*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.frantaskala.com/cs/bio>.

⁸² iDNES: *Rituální znělka budí rozpaky i nadšení* [online]. 2006 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/ritualni-znelka-budi-rozpaky-i-nadseni-dy4-/filmovy-festival-vary.aspx?c=A060708_134504_zpr_mff_kot.

⁸³ KRÁSNÁ, J. *Do začátku 41. MFF už jen hodiny*. In: [online]. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/filmzurnal2006/zpravy/_zprava/257802.

neohraničený talent je tak svérázný, že zaujímá lidi různého věku a profesí. Část své tvorby věnuje především dětem, pro které vytváří aktivní hry.⁸⁴ Petr Nikl se narodil do rodiny akademického malíře a designérky hraček, po nichž zdědil výtvarné nadání. To v něm ovšem pěstoval také jeho dědeček, který byl domácí kutil. Není divu, že na základní škole navštěvoval výtvarný kroužek. Od šestnácti let chodil na SUPŠ v Uherském Hradišti, v jejíchž strohých a historizujících prostorách po bývalém soudu vytvářel své první performace. Jelikož se nedostal na AVU, musel pracovat v cestovní kanceláři Čedok a na školu se dostal o rok později. Na ní pořádal happeningy, kreslil ilustrace, psal autorské pohádky a vytvářel hry pro děti. Jeho první výstava je spojována se studentským hnutím Konfrontace.⁸⁵ V roce 1985 položil se svými přáteli Petrákem, Laurychem a Volkmerem základ divadelního souboru Mehedaha, který byl založen výhradně na improvizaci a hře. Název spolku je podle pověsti odvozen od svahilského výrazu pro pobídku slona, nikdo však neví, zda vpřed, nebo vzad. Divadlo spolupracuje se skupinou Tvrdohlaví a soustředí se na loutkohereckou, dramatickou a literární oblast a pracuje se světly, stínem a pantomimou. Představení jsou interaktivní a v jeho začátcích se odehrávala v komorním prostředí bytů.⁸⁶ Nikl pro soubor vytvářel loutky zvířat a grafiky. Studium na Akademii zakončuje ilustracemi pohádek Oskara Wilda. V roce 1987 se Nikl spojil se skupinou Tvrdohlaví a pořádá svojí první samostatnou výstavu. Na přelomu 80. a 90. let začal trvale spolupracovat s pražskou Galerií MXM. Tato jedna z prvních komerčních galerií u nás po Sametové revoluci vznikla v roce 1991 a soustředila se kromě solitérů na skupiny umělců pohybujících se ve skupinách Tvrdohlaví a Pondělí. Sehrála důležitou roli v propagaci českého výtvarného umění 90. let v zahraničí.⁸⁷ V roce 1995 Petr Nikl získává Cenu Jindřicha Chaluppeckého a začíná spolupracovat na projektech s divadly Kašpar, Zoom nebo Archa.⁸⁸

V roce 2000 inicioval v pražském Rudolfinu interaktivní výstavu s názvem *Hnízda her*. Tato šestitýdenní výstava připomínající dětské hřiště v sobě snoubila vizuální a

⁸⁴ Srov. GALERIEART: *Petr Nikl: Grafika*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.galerieart.cz/nikl_vystava_2012.htm.

⁸⁵ Srov. Tvrdohlaví: *Petr Nikl*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.tvrdohlavi.cz/petr_nikl.html.

⁸⁶ Srov. Databáze českého amatérského divadla: *MEHEDAHA*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=8908>.

⁸⁷ Srov. Vědecko-výzkumné pracoviště AVU: *Galerie MXM*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://vvp.avu.cz/idatum/search/institute-4>.

⁸⁸ Srov. Tvrdohlaví: *Petr Nikl*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.tvrdohlavi.cz/petr_nikl.html.

zvukovou hru s divadlem. „*Já byl naivní, když jsem si myslel, že každý, kdo se octne v sálech Rudolfiny, bude respektovat rozměry hry a prostoru. Když byla možnost mlátit do zavěšených vrtulí, někteří lidi se na nich rozehráli jako v posilovně a pak k ostatním věcem přistupovali s toutéž razancí. Nechtěli už zmírnit. (...) Tato euforie byla i přes dílčí destrukce pozitivním a velmi zajímavým jevem,*“⁸⁹ řekl pro časopis Reflex Nikl. Na projektu se podílelo mnoho umělců, mimo jiné i František Skála a Milan Cais ze skupiny TATA/BOJS, o němž bude řeč v praktické části.⁹⁰ Podobný projekt realizoval roku 2005 na Světové výstavě v japonském Aichi. S koncepcí interaktivní hravosti pracoval i později. Pokračování této myšlenky vyústilo v kolektivní výstavu, inspirovanou dílem Jana Ámose Komenského, nazvanou *Orbis Pictus aneb Brána do světa tvořivé lidské fantazie*, která byla v letech 2006 – 2007 prezentovaná kromě České republiky také ve Francii a Itálii. Na základě tohoto projektu vydal autorskou knihu shodného názvu. Jeho zatím posledním projektem interaktivního druhu je výstava z pražského Mánesa z roku 2010 nazvaná příhodně *Play*. Nikl se věnuje také hudbě, dlouhodobě spolupracuje s kapelou Lakomé Barky, a literatuře, která je věnovaná převážně dětem.⁹¹

7.5 Autorská knižní tvorba

Josef Váchal byl osobnost velmi plodná a svědomitá. Denně se věnoval svým uměleckým činnostem a strávené dny shrnoval do deníků. Autorské knihy vytvářel výhradně sám, k čemuž zajisté přispělo jeho vyučení knihtiskařem. Ačkoliv navštěvoval grafickou školu, která byla zaměřena na lept, jeho stěžejním vyjadřovacím jazykem byl dřevoryt, i když se mu na studiích nikdy nevěnoval.

Autorské knihy vydával v mizivém nákladu několika výtisků pro potěchu svou a svých přátel. Při tvorbě knihy byl autorem všech etap jejich vývoje. Od vytvoření textu a grafického zpracování až po zpracování ilustrací, vysázení liter a svázání knihy. Byl si svým vlastním grafikem, typografem, knihtiskařem a knihvazačem. Není bez zajímavosti, že si Váchal vymýšlel i své písmo, kterým poté opatroval své tisky. Jiří Karásek na něj ve své glose vzpomíná: „*Myslím také na jeho techniku, jež stvořila kuriózní jedinečné knihy a tisky, pro něž sám si Váchal vyřezal ručně písmo, odlil na osm tisíc typů, vysázel a vytiskl.*

⁸⁹ VOLF, P. *Ve stavu bez tíže*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.jedinak.cz/stranky/txtnikl1.html>.

⁹⁰ Srov. ARTLIST: *Hnízda her*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/?id=3777>.

⁹¹ Srov. ARTLIST: *Petr Nikl*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=881>.

*Byl nejen svým grafikem, ale i svým tiskařem, nejen svým umělcem, ale i svým řemeslníkem, svou tiskárnou. A jaká jsou to mistrovská díla, jež vyšla z díla Váchalovy officíny! Přímo monumentální!*⁹² Je těžké jeho autorské knihy zařadit, balancují totiž na pomezí obou pojmů „author’s book“ i „artist’s book“. Na jedné straně je lze chápat tak, že to jsou to knihy, jejichž koncept měl autor ucelený již při tvorbě. Váchal totiž většinu svých knih tvořil přímo, bez přípravných poznámek a náčrtů.⁹³ Na druhé straně jsou jeho knihy bez debat výtvarné originály, artefakty mající jedinečnou hodnotu, umělecké objekty v podobě knihy ručně vytvořené. Josef Váchal je neuchopitelná a nezařaditelná osobnost světového měřítka. To opět dokazují i slova Jiřího Karáska: „*Josef Váchal přeci náleží k nejoriginálnějším našim grafickým tvůrcům, s jehož dílem nelze srovnávat nic obdobného v cizině. Myslíme někdy na Jamese Ensora, ale to jest klamavé, čistě vnější. Hovoří-li se dokonce o vlivu Edvarda Muncha a jeho grafiky na dílo Váchalovo, to je teprve nepřipadné. Váchal jest tak svůj v světové grafice, jako jest ojedinělý v grafice české.*“⁹⁴

Jednou z jeho nejzajímavějších knih je *Mystika čichu* (1920). Kniha vyšla roku v nákladu pouhých deseti kusů. Má 232 stran, na nichž je 18 dřevorytů celostránkových (obr. 6) a 24 dřevorytů menšího formátu (obr. 7). Text je vytvořen rovněž technikou dřevorytu. V knize se objevuje 76 tabulí s textem.⁹⁵ Na jeho tvorbu je to kniha neobvyklá svým malým formátem. Jak již napovídá název, věnuje se v ní jednomu z pěti lidských smyslů: čichu. Podle svých slov byl právě čich jedním z prvních smyslů, kterými jako malé dítě poznával svět. Inspirací ke knize mu byl pravděpodobně také pobyt u MUDr. Viléma Tonnera, u něhož bydlel se svými pěstouny. Tonner byl vojenský lékař se zálibou v myslivosti. „*V pokoji štábsarctově udržovala se velepříjemná a tajemná mi vůně nikdy více již nikde nečichaná, směs pachu a jodoformu a střelného prachu, jimiž patrony doktor si nabíjel, dýmu z dobrých cigár, levandule, naftalinu a ještě čehosi zvláštního, prostě nepopsatelného.*“⁹⁶ Váchal také vzpomíná na směsice vůní, které denně okoušel na lékařově zahradě. Jeho pozornosti neušly ani vůně nelibé. Ve svých pamětech také vzpomíná na pach piva z úst svého strýce, z něhož se v něm zrodila averze k tomuto druhu nápoje a na pot, kterým čpěl místní vojín. Váchal se v *Mystice čichu* snažil

⁹² LABUŤOVÁ, J.; BAJÁK, M. *Josef Váchal: Ohlasy na život a tvorbu*, Hradec Králové, 1998, s. 8.

⁹³ Srov. OLIČ, J. *Mystik čichu a jeho hlavní kniha*. In: VÁCHAL, J. *Mystika čichu*, Praha – Litomyšl, 1999, s. 240.

⁹⁴ LABUŤOVÁ, J.; BAJÁK, M. *Josef Váchal: Ohlasy na život a tvorbu*, Hradec Králové, 1998, s. 8.

⁹⁵ Srov. OLIČ, J. ... *nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*, Praha – Litomyšl, 1993, s. 94.

⁹⁶ OLIČ, J. *Mystik čichu a jeho hlavní kniha*. In: VÁCHAL, J. *Mystika čichu*, Praha – Litomyšl, 1999, s. 235.

přetransformovat, zhmotnit vůně a pachy prostřednictvím výtvarného ztvárnění, uchopit jejich podstatu. Kniha je vytvořená technikou dřevorytu, který je kolorován akvarelem. Váchal ji nijak nepropagoval, tvořil ji takřikajíc bokem pro sebe. K dokončení prací mu výrazně pomohl peněžitý příspěvek od S. K. Neumanna, který ze za něj přimluvil na ministerstvu školství.⁹⁷

Za „author's book“ Josefa Lady můžeme považovat jeho memoáry s názvem *Kronika mého života* (1942). V ní popisuje svůj životní příběh. Největší pozornost věnuje svému mládí, konkrétně období puberty, které popisuje obšírně a vtipně, avšak taktně. Je zde cítit nádech melancholie a přemítání nad rychlostí času. Při popisu dospělosti už tak výmluvný není. Diskrétně a s ohledem popisuje léta strávená s přáteli – bohémy, k nimž se řadí i Jaroslav Hašek. Nejméně se věnuje svému soukromí. Bral totiž na vědomí dobu, ve které měla kniha vyjít (1942). Jelikož se změnila mravy, tak z popudu korektnosti a cti o některých věcech jednoduše nemluvil.⁹⁸ V knize se také zmiňuje o rázu českého humoru a důležitosti obrázkových knih, jakožto prostředku přispívajícího k formování vztahu dítěte a knihy.⁹⁹ Svému dětství se věnuje v autorském díle *Vzpomínky z dětství* (1937).

„Author's book“ Petra Nikla se věnují převážně dětské literatuře a jsou doplněny o vlastní autorovy neobyčejně osobité ilustrace. Za titul *Zahádky* (2007) dostal dokonce v roce 2008 cenu *Magnesia litera* ve dvou kategoriích. Dvě díla však mají jeden společný rys: jsou jakousi galerií bytostí, zajímavých lidí, podivínů tvořící lidské panoptikum. Jedná se o tituly *Niklův Blázníček* (2009) a jeho zatím poslední autorskou knihu *Divňáci z Ňjújorku* (2012).

Niklův Blázníček je kniha básniček připomínající až dětská říkadla. Verše nemají jednotnou linku, ale celé dílo drží pohromadě koncepce bláznovství. Objevují se zde neologismy, situační komika a nonsens. Jak sám Nikl říká: „*Ani já své texty nechápu, byl to záměr vytvořit jakési kotrmelce, které se týkají lidí podivínských a lidí bláznivých. Jsou to takové absurdity.*“¹⁰⁰ Ilustrace jsou zaměřeny převážně na tematiku hlavy a dějů v ní se odehrávajících. Kresby jsou takovou variací portrétu na sto způsobů.¹⁰¹ Sám Nikl je

⁹⁷ Srov. OLIČ, J. *Mystik čichu a jeho hlavní kniha*. In: VÁCHAL, J. *Mystika čichu*, 1 Praha – Litomyšl, 1999, s. 235-239.

⁹⁸ Srov. LADA, J. *Životopis Josefa Lady od Jiřího Oliče*, Petrov, 2003, s. 410-411.

⁹⁹ Srov. FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/II K-L*, Praha, 1993, s. 1120.

¹⁰⁰ 3 minuty s: *Petr Nikl – Niklův blázníček*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=vvJsKdUDtZ8>.

¹⁰¹ Srov. MALÝ, R. *Bla bla bla aneb Niklova chvála bláznovství*. Tvar: literární obytideník. 2010, č. 1, s. 22. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/prilohy/28/Tvar01-2010.pdf>.

označil za „natvrdlé“. Dílo vzniklo sběrem nápadů a postřehů, které autora napadly při střetu s různými lidmi. Vyobrazení lidé jsou jak reální, tak smyšlení. Z celé knihy je cítit grotesknost, prostřednictvím níž chce Nikl vzbuzovat smích dětí i dospělých.¹⁰²

Inspiraci pro zatím nejnovější knihu *Divňáci z Ňjújorku* čerpal Petr Nikl z dvouletého pobytu v USA, přesněji řečeno z Manhattanu v New Yorku. Svou tradiční poetiku tentokrát věnoval různorodosti lidské rasy a její módě. Básně jsou doplněny o portréty zajímavých osob, které pečlivě sbíral. „*V letech 2010 až 2011 jsem se stal lovcem lidí. Na koloběžce značky Xootr jsem křižoval Manhattanem a šmíroval podivíny. Posloužil mně k tomu drobný, čerstvě zakoupený foťák Cyber-shot. Fotil jsem za jízdy od boku, v parcích, na nárožích, v davu. Za úsměv, za dolar, někdy šlo o hubu.*“¹⁰³ Nikl si všiml jak běžných chodců na ulici, kteří ho zaujali svou výstředností, kreativitou a spontánností v oblékání, tak i pouličních exhibicionistů postávajících den co den na stejném místě. Fotoaparát si ale pořídil až po roce pobytu, neboť nejdříve si excentrické osoby kreslil doma sám. Z paměti se snažil vybavit si jejich podobu, která se ovšem podstatně lišila od skutečnosti, neboť do ní promítal svou fantazii. Jelikož chtěl však zachytit reálnou podobu lidí, koupil si kompaktní fotoaparát. Podle snímků pak kreslil opravdovou podobu lidí, s nimiž se střetl (obr. 8). V New Yorku Nikl pravidelně tráví polovinu roku, neboť tam má svou rodinu, jeho manželka tam pracuje v Českém centru.¹⁰⁴

7.6 Autorská pohádková tvorba

Málokdo si dětství bez pohádek dovede představit. Pomocí fantazijních příběhů a světa plného čar a kouzel se dítě učí rozeznávat dobro a zlo. „*Základní funkcí pohádek je vnést smysl a řád do dětem původně nesrozumitelného, skoro chaotického světa, do světa, jemuž děti, obzvláště v době předškolní, nemohou plně porozumět.*“¹⁰⁵ Autorská pohádka se od klasické lidové podstatně liší. Odpoutává se od její mystiky, narušuje její tradiční syžet a přináší do ní autorovu vlastní vizi pohádkového světa, který je více civilnější a často parodický. Jedná se v podstatě o samostatný literární žánr, neboť autor vědomě porušuje normy žánru, kompoziční stavbu díla i jeho jazykovou podobu, která je oproti

¹⁰² Srov. 3 minuty s: *Petr Nikl – Niklův blázníček*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=vvJsKdUDtZ8>.

¹⁰³ NIKL, P. *Divňáci z Ňjújorku*, Praha, 2012, s. 94.

¹⁰⁴ Srov. NIKL, P. v pořadu *Před půlnocí, Téma: Divňáci z Ňjújorku*, ČT24, 10. 10. 2012 [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10095690193-pred-pulnoci/212411058371010/>.

¹⁰⁵ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*, Praha, 1990, s. 7.

folklorní výrazně uvolněnější. „V mnohých pohádkách autorského typu se sice počítá s dětským příjemcem, avšak příběh disponuje dalšími významovými i žánrově druhovými přesahy.“¹⁰⁶ Do pohádky se vnáší prvky reality, která odráží aktuální stav doby a tím se příběh stává více povídkou či anekdotou. Autorská pohádka pracuje s prvky nonsensu, komiky, humoru i různými slovními hříčkami, které v dítěti rozvíjí fantazii a představivost. Autor striktně nepodléhá formálnímu vyjadřovacímu stylu, pohádku píše svým vlastním – autorským stylem. Česká moderní autorská pohádka vzniká v období 1918 – 1939. Prvním autorem moderní pohádky byl Jiří Mahen. V meziválečném období se jí věnoval také Josef Čapek, Ondřej Sekora, Vladimír Vančura, Karel Poláček nebo právě Josel Lada.¹⁰⁷

Výtvarný projev Josefa Lady, jak už bylo výše zmíněno, se ve 30. letech orientuje výhradně na dětskou knihu a stává se představitelem parodijní a animistické autorské pohádky v meziválečném období.¹⁰⁸ Svě pohádky doprovází svými ilustracemi osobitého stylu a vznikají tak jeho autorské knihy „author’s book“.

K vyprávění příběhů pro děti ho přiměl redaktor dětských časopisů Ferdinand Krch. Lada je zprvu psal pro své děti a zasazoval je do vzpomínek na své dětství na vesnici. Jejich ilustrace v sobě spojují folklór a grotesknost se stylizací, mnohdy až naivní. Jelikož se však vyznal v psychologii dítěte, tak věděl, jaké jsou potřeby dětského čtenáře.¹⁰⁹ Cílem jeho vypravěčství bylo posilování sebevědomí dítěte a zároveň zábavnost příběhu. Toho docílil kombinací konvenčního syžetu klasické pohádky a jejího humorného parafrázování a parodování. Dětský čtenář tak z vlastní znalosti dokáže rozpoznat humornou inovaci lidové pohádky.¹¹⁰

Jedním z přístupů, jak koncipoval moderní pohádku, byl ten, že do klasického schématu lidového příběhu vložil příběh ze současnosti. Humor dociloval tím, že do něj včlenil moderní civilizační objekty. Jako příklad můžeme uvést auto. Tento postup aplikoval v knihách *Pohádky naruby* a *Nezbedné pohádky*.¹¹¹ Jiný přístup zvolil v pohádkách animistických. Zde oživil zvířata a nadpřirozené bytosti, které zasadil do běžného venkovského života, přičemž lidé s těmito bytostmi žijí ve vzájemném soužití.

¹⁰⁶ URBANOVÁ, S.; ROSOVÁ, M. *Žánry, osobnosti, díla: Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie*, Ostrava, 2005, s. 76.

¹⁰⁷ Srov. TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*, České Budějovice, 1992, s. 96-70.

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž, s. 70.

¹⁰⁹ Srov. FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/II K-L*, Praha, 1993, s. 1119.

¹¹⁰ Srov. URBANOVÁ, S.; ROSOVÁ, M. *Žánry, osobnosti, díla: Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie*, Ostrava, 2005, s. 78.

¹¹¹ Srov. FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/II K-L*, Praha, 1993, s. 1119-1120.

Lada čerpal ze svého dětství na vesnici. „*Ladův venkov je tradiční venkov starých zašlých časů, kdy ještě v lidu se snovaly pohádky, tryskaly písně a zráló mudrosloví. Ladova obraznost jest jimi prosycena.*“¹¹² Zvířecí motivy se u Lady vyskytují už v ilustracích *Ezopových bajek*.¹¹³

Prvním zvířecím hrdinou se stal černý kocour Mikeš. Vydání knížky *O Mikešovi* má podtitul *Příhody kocourka, který mluvil* (1934). Příběh byl tak populární, že se v následujících letech dočkal pokračování a to v knihách *O kocourkovi Mikešovi kniha druhá* (1935), *Cirkus Mikeš a Kludský – Třetí kniha o kocourkovi, který mluvil* (1936) a *Zlatý domov – Čtvrtá kniha o kocourkovi, který mluvil* (1936). Roku 1937 za tyto tituly Lada obdržel Rambousovu cenu.¹¹⁴ Po mluvícím kocourovi přichází Lada s dalším zvířecím hrdinou, liškou. Knihu *O chytré kmoťře lišce* (1937) doplnil třiceti černobílými ilustracemi.¹¹⁵

Pohádku s nadpřirozenými bytostmi nazval *Bubáci a hastrmani* (1938). Jak už název napovídá, kniha vypráví o vodnících a hastrmanech. Ty umístil opět do lidového prostředí, ze kterého s trochou rafinovanosti vytvořil až snový svět. Dobová recenze Ladu chválí za propojení klasické pohádky s novým přístupem, kdy nadpřirozené bytosti dostávají kladné a lidštější vlastnosti. V neposlední řadě vyzdvihuje sounáležitost textu s ilustrací.¹¹⁶

Umělec František Skála se kromě ilustrování dětských knih věnuje i tvorbou vlastních knih, ke kterým si vytváří ilustrace pomocí fotografií. Smysl pro vyprávění příběhů v něm pravděpodobně zanechaly studia na VŠUP.¹¹⁷ Dosud vydal dvě dětské autorské knihy, „author book“. Obě mají formu komiksu, jedna kreslenou, druhá fotografovanou.

Velké putování Vlase a Brady (1989) je ručně malovaný komiks. (obr. 9) V jeho malbě se propojuje něha se syrovostí a akvarely jsou místy až magické. Příběh je vyprávěn nepředvídatelným způsobem, který se vyhýbá zavedeným klišé.¹¹⁸ Skála si ho kreslil jen tak pro radost po dobu jednoho roku. Poprvé vyšel v roce 1989 a od té doby se dočkal dalších dvou vydání. Na motivy knihy zinscenovalo pražské divadlo Minor v roce 2007

¹¹² LADA, J. *Životopis Josefa Lady od Jiřího Oliče*, Petrov, 2003, s. 258.

¹¹³ Srov. FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/II K-L*, Praha, 1993, s. 1119.

¹¹⁴ Srov. KADNEROVA, J. Josef Lada ... malíř a pohádkář ... pohádkář a malíř. In: POLÁKOVÁ, I. *Bibliografický zborník za roky 2008-2009*, 2009. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/BZ_2008_2009/Kolokvium_Zvolen_2008/Kadnerova_Jirina.pdf.

¹¹⁵ Srov. Tamtéž.

¹¹⁶ Srov. Tamtéž.

¹¹⁷ Srov. ARTLIST: *František Skála*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=139>.

¹¹⁸ KEPORKAK. *Velké putování Vlase a Brady*. In: [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.komiks.cz/clanek.php?id=93>.

divadelní hru. Její dramaturgie byla podle slov režiséra Zdeňka Pecháčka nesmírně obtížná, neboť výtvarné ztvárnění Skálových představ nebylo jednoduché. Skála dohlížel na výrobu rekvizit a některé i sám vyrobil.¹¹⁹

Kniha *Skutečný příběh Cílka a Lídy* (2007) je vytvořena pomocí osobitých fotografií z lesa. (obr. 10) Příběh, který se v ní odehrává, navazuje na předchozí titul *Jak Cílek Lídu našel* (2006), který je také doprovázen fotografiemi, avšak není zpracován formou komiksu. Fotografie text pouze doprovázejí. My se ale budeme věnovat komiksové knize. Postavy v ní tvoří vyřezávané loutky zasazené do přírody, zejména lesních prostor. Pro ně z něho Skála vytvořil vlastní svět, který je sestaven z přírodnin a z předmětů vyskytujících se v každodenních potřebách lidí. Vyskytuje se zde například počítačový plošný spoj nebo obal od dnes již zastaralého mobilního telefonu Nokia. Se všednodenní činností hrdinů zašel do té míry, že je vyobrazil při močení, jak se proudem moči podepisují do sněhu. Skála se prostě „*umí dívat kolem sebe a vidí dál než na hranici fyzické reality. Jen tak dokáže věci nejen bezkonfliktně spojovat, ale i zasazovat do správného prostředí. To je pro atmosféru celého příběhu naprosto klíčové.*“¹²⁰ Fotografie pořizoval klasickým analogovým fotoaparát a proces fotografování shrnuje jako parašutistický výcvik, neboť si musel stále lehat na zem a zase vstávat. I přes radost z práce to „*byla především dřina, protože jsem asi tři čtvrtě roku ležel někde ve křoví a plazil jsem se v roští stezkami zvěře. Samozřejmě mě to bavilo, ale zároveň jsem se fyzicky úplně likvidoval, takže jsem několik dní pracoval a pak jsem se další týden léčil,*“¹²¹ řekl Skála v jednom rozhovoru.¹²²

Literární tvorba Petra Nikla, ale i část té umělecké, je také zaměřena na dětského recipienta. V období dětství je hlavní aktivitou jedince hra. Ta se projevuje v jeho *Lingvistických pohádkách* (2006) v podobě hry jazykové, slovní. Hned v úvodu knihy Nikl přiznává, že pohádky byly původně určeny jeho dětem: „*Tyto jazykové kotrmelce jsem vytvářel z hlavy v roce 1994 pro vaši mámu Pavlu. Tou dobou jste o nás ještě nevěděli a my o vás také ne. Jenom jsme si vás představovali. Ted', když už jste, jsem z pohádek*

¹¹⁹ KOČIČKOCÁ, K. *Na jeviště vstupuje komiks Františka Skály*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/na-jeviste-vstupuje-komiks-frantiska-skaly-fe5-/divadlo.aspx?c=A070413_154843_divadlo_off.

¹²⁰ PŘIBYL, M. *Recenze: Skutečný příběh Cílka a Lídy*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.komiksarium.cz/index.php/2007/09/recenze-skutecny-pribeh-cilka-a-lidy/>.

¹²¹ SKÁLA, F. v pořadu *Interview Z1*, Z1, 19. 4. 2010 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=KdEt3pOvu84>.

¹²² Srov. Tamtéž.

v rozpacích... nikdy jsem vám je neukázal.“¹²³ Koncepce pohádek poukazuje na sílu českého jazyka, jakožto nástroje pro hru se slovy, větami nebo písmeny. Nejedná se o lingvistiku v pravém slova smyslu, spíš o slovní hrátky, „jazykové kotrmelce“ s dávkou vtipu a humoru. V pohádkách vystupují například zvířata s absurdními přívlastky: pernatý mlok, hustá žába, srstnatý plž nebo ptakohlav (obr. 11).¹²⁴ Příběhy se odehrávají ve smyšlené zemi Lingvízii, v níž žijí samí lingvisté a vymýšlí různé bajky o zdejších zvířatech. Každý z nich se věnuje některému z lingvistických jevů, jako je třeba zdobnělina, věta holá, slovní hříčka, slovní přesmyčka či zvukomalba. Z textu je cítit osobitá Niklova poetika a hravost, která zaujme i staršího čtenáře.¹²⁵

7.7 Autorská deníková tvorba

Za formu autorské knihy můžeme považovat i deníky. Josef Váchal si je pečlivě vedl od roku 1922. S jejich pomocí dnes můžeme rekonstruovat jeho život, názory, úvahy, smýšlení a postoje k společenskému dění. Jejich výbor z let 1922 – 1964 vydal znalec Váchalova díla Jiří Olič (obr. 12).

Většina záznamů Váchalova deníku je pouhým otrockým a zkratkovitým popisem dne a jeho všednodennosti: „Vyšel ráno za sněhové vánice, plno sněhu, který však sešel brzy. Slunce mírně. H. přišla po 8., jablkové knedlíky. Sázel o Hodk. A Mackové, dotiskl a odp. uzavřel stroj a uklidil.“¹²⁶ Mezi každodenními záznamy se občas objeví i úsměvné pasáže: „Tiskl. Vlček s figurkou. Fotografoval. Večer v bio, filmový trik je báječná věc, vidět to svatý Pavel nebo jiný z Evangelistů, dopadlo vše jinak s lidstvem.“¹²⁷ O vlastním umu, nadání a názoru na výuku k řemeslu Váchal píše roku 1912 toto: „To, co umím a vlastně neumím, pochodí jedině z vlastního nitra, co v člověku není, nemůže být jemu vštípeno, natož probuzeno. Zavrhuji veškeré školy a učení se něčemu. Nikdo na světě neřekl mi, jak vypadá dřevorytová deska a čím se zpracuje.“¹²⁸ Jeho autorský přístup, s jakým vydával své knihy, lze pochopit z jeho záznamu o vzniku knihy *Šumava umírající a romantická*.

¹²³ NIKL, P. *Lingvistické pohádky*, Praha, 2006, s. 7.

¹²⁴ Srov. HOMOLOVÁ, K. *Literární a jazyková ekvilibristika v knihách Petra Nikla*. In: *Konference čeština - jazyk slovanský: Sekce 3*, 2009. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2009/homolova-katerina.pdf>.

¹²⁵ Srov. ŠTROBLOVÁ, K. *Petr Nikl: Lingvistické pohádky*. Tvar: *literární obtýdeník*. 2011, č. 12, s. 24. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/prilohy/70/Tvar12-2011.pdf>.

¹²⁶ VÁCHAL, J. *Deníky: výbor z let 1922 – 1964*, Praha – Litomyšl, 1998, s. 125.

¹²⁷ Tamtéž, s. 17.

¹²⁸ *Dokonalá magie dřevorytu* [dokumentární film]. Režie Jaroslav HYKL. Česko, 1999, TV ČT2 4. 2. 2007 21:20.

„Této knihy bylo vydáno pouze jedenáct úplných výtisků, kvůli ní zvláštní písmo nalito a obrazy v knize tištěny z několika set desek, ač z nich mohlo být natištěno víc než deset tisíc obrazů, byly otištěny patnáct až dvacet krát a pak skončily v ohni.“¹²⁹

Jak jsme se již zmínili výše, František Skála reprezentoval Českou republiku na 45. Bienále světového umění konaného tradičně v Benátkách. Věci, kterými se tam měl prezentovat, mu měli přivést z USA, jenomže se tak nedělo, a proto se rozhodl pro nezvyklý čin, dojít sám do Benátek pěšky a prezentovat se výtvoř, které zhotoví po cestě. Tento akt bral jako výraz svobody, jelikož si splnil svůj sen z doby totality, kdy se chtěl vydat do Benátek pěšky se svými přáteli, přičemž inspirací mu byly poutě K. H. Máchy.¹³⁰ Trasu dlouhou 850 km ušel za 25 dní. Po cestě si psal ilustrovaný deník, který mu později vyšel i knižně. Článek v *New York Times* s názvem „Smrt v Benátkách“ Skálovu expozici chválí a označuje ji za jednu z mála, ke které je si možno najít vztah.¹³¹ Deníky jsou rozděleny na dvě části, podle toho, kterou zemí právě procházel. První část je věnována Rakousku, druhá Itálii. Grafická úprava deníků je naprosto úchvatná. Každé datum je zvýrazněno a pečlivě vykresleno, na stránkách se objevují kresby a malby krajin, zákoutí, dokonce i komiksově pojetí dne se sebou samým v hlavní roli (obr. 13). Deník má také podobu herbáře. Uvědomíme-li si, v jakých podmínkách a za jakého vyčerpání Skála deník tvořil, je jeho grafické provedení naprosto brilantní. „Po týdnu jsem byl tak rozlámaný, že jsem myslel, že už se nerozejdu, ale to zjistíte, že se rozejdete,“¹³² svěřuje se autor.

V deníku popisuje každodenní útrapy (jakou může být obyčejná ztráta fixu), biologické potřeby i své myšlenky: „*Ráno zima. Vypadl jsem z údolí na silnici a protože jsem se stále podle té blbě mapy nemohl orient. Zůstal jsem na hlavní silnici. Nasnídal v RÖHRNBACHU Koupil mléko a krém sýr. Banány ... Rozpršelo se. Drobně ale vytrvale. Chůze s deštníkem po silnici vypadala asi takto... (obr. 14) Přejetí kamiónu znamená sražení klobouku. Je to však lepší než bloudit v dešti po slepých cestách polem. Jsem už úplně vyřízený. Nohy lupou v kyčlích a po zastávce se rozkolébám jako stará kurva. Hůl je dobrá na psy. Možná však proto že jí mám mě v každé vesnici vyprovázejí zuřivým*

¹²⁹ *Dokonalá magie dřevorytu* [dokumentární film]. Režie Jaroslav HYKL. Česko, 1999, TV ČT2 4. 2. 2007 21:20.

¹³⁰ Srov. SKÁLA, F. v pořadu *Na plovárně s Františkem Skálou*, ČT2, 21. 12. 2004 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne-s-frantiskem-skalou/204522160010027/video/>.

¹³¹ Srov. Tvrdohlaví: *František Skála*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.tvrdohlavi.cz/frantisek_skala.html.

¹³² SKÁLA, F. v pořadu *Interview Z1*, Z1, 19. 4. 2010 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=KdEt3pOvu84>.

štěkotem. Jsem pro ně jasná osoba na kterou je třeba štěkat. Sraní v lese po 5ti dnech. Po poledni přestalo pršet.¹³³ Najdeme zde i Skálovy dojmy z lidí: „Stařenka nabírala do nůše z loubků piliny od špalků. Její dementně velký syn jí při tom pomáhal. 2x jsem zdravil, ale oba mě jen mlčky sledovali. Ona s nevolí ve tváři, on se slabomyslným úsměvem. Být to v podvečer, nevzal bych tu nocleh.“¹³⁴ Některé záznamy jsou vskutku „máchovské“: „Nevím jak spí dudek, ale asi jako já. Lehl jsem si večer ještě za světla, abych se zahřál. Ranní slunce svítí skrz prkna do sena a venku zpívá krásně pták. Vyšel jsem na slunce na verandu (střechu kůlny) Přiletěl motýl sedl si mi na nohu a začal mi svým dlouhým sosákem ošmatávat botu. Smutek mě neopustil. Cesta se klikatila mezi posledními kopci.“¹³⁵

¹³³ SKÁLA, F. *Praha – Venezia: Cestovní deníky 1993*, Řevnice, 2011, s. (nečíslováno).

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

„Ideální stav je, když člověk zapomene na to, že je umělec a dělá jen to, co ho opravdu baví. To znamená, že nedělá umění, ale dělá nějakou činnost, která je urputná a kterou musí dělat, protože ho to strašně baví. Zapomene tak na čas a ponoří se do práce, což člověk zná třeba z dětství.“

František Skála

8 Všednodennost

Tématem praktické části, která koresponduje s částí teoretickou, je záznam všedního dne formou deníku.

Každý z nás prožíváme během dne něco jiného. Stejně jako nenajdeme na světě dvě identické lidské bytosti, tak je nemožné identifikovat dva stejné lidské osudy. Lidství a život jsou dvě jedinečné paralely, které se prolínají a vytváří existenci člověka na zemi, který se každý den ocitá ve víru všednodennosti. Systematické záznamy individuální všednodennosti seskupené v komplexní celek, tvoří deník. Již samotný kořen slova naznačuje jeho účel. Prázdné listy papíru jsou tak určeny k záznamu všednodennosti, ojedinělým příběhům dějících se den co den. Každá prožitá minuta se stává historií. Deník je osobním svědectvím, důkazem, že člověk žil a něco prožil. Ať už se jedná o prožitky intimní, společenské, jedinečné nebo každodenní. Deník je mimo jiné také svědectvím doby. Pokud se jedná o relevantní zdroj, může historikům pomoci při zmapování určité situace.

8.1 Všednodennost a deníkové záznamy v české literatuře

V 2. polovině 20. století se námětem každodenního života zabývali i spisovatelé. Již během 2. světové války se konstitovala skupina mladých umělců zaměřených na výtvarné umění a literaturu, která se po válce etablovala jako Skupina 42 a svou poetiku zaměřila na každodenní život ve velkoměstě. Její činnost ukončil komunistický převrat v únoru 1948. Teoretikem této skupiny byl Jindřich Chaloupecký, po němž je od roku 1990 pojmenována cena pro mladé autory do třiceti pěti let. Jejimi laureáty jsou mimo jiné František Skála a Petr Nikl, o nichž jsme se zmiňovali v teoretické části. Jedním ze zakladatelů této ceny byl i Jiří Kolář¹³⁶, patřící též do Skupiny 42. Ten v době tvrdé totality 50. let tajně napsal sbírku *Prométheova játra* (1979 samizdat, 1990), založenou na „*autentickém obrazu každodennosti, který přerůstá v mýtus novodobé civilizace*“.¹³⁷ Kniha je rozdělena do tří oddílů, z nichž prostřední *Jásající hřbitov* je veden formou deníku. Jeho záznamy jsou tesklivé a smutné. Všednodennost je zde spojována s tragikou. Objevuje se zde dopis již zesnulému Františku Halasovi, rozhovory s přáteli spisovateli, dobové události, komentáře,

¹³⁶ Srov. Cena Jindřicha Chaloupeckého. [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.cjch.cz/cz/>.

¹³⁷ LEHÁR, J. a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha, 1998, s. 747.

úvahy, básně a prosté situace. Nutno dodat, že rukopis tohoto díla byl nalezen StB a Kolář byl zatčen za hanobení socialismu.

29. ledna 1950. Neděle.

Dnes se dožívá Boris Pasternak 60. let. Orgán Svazu československých spisovatelů významně mlčí. Mimo Svobodné slovo, které přináší Pasternakovu báseň a tři řádky konstatující fakta jubilea, neozvaly se ani jedny noviny. Tomu se říká socialistická bdělost.

31. leden 1950. Úterý.

V Modeně bylo zastřeleno šest zemědělských dělníků. Všechn tisk přináší komentáře a obrázky z demonstrativního pohřbu. Celá Itálie byla na nohou a celý svět psal o těchto vraždách s největším opovržením.

—

Bože, učiň mě dělníkem z Modeny, abych mohl zemřít před tváří celého světa a nebyl zastřelen jako zbytečná myš, jako ty stovky, o nichž mně lidé s děsem šeptají, kamkoliv přijdu v této zemi mrtvých.¹³⁸

Na Skupinu 42 v 50. letech tematicky navazovali básníci „poezie všedního dne“ nazýváni také jako „květnáci“, neboť se sdružovali okolo časopisu *Květen*. Tito autoři se vymezovali vůči stávajícím hodnotám, proti kterým stavěli témata týkající se každodenního života obyčejného člověka. Jedním z okruhu autorů byl i spolutvůrce pojmenování tvorby „poezie všedního dne“ Josef Brukner, jehož jediná sbírka *Malá abeceda* (1958) je pro tuto skupinu signifikantní.¹³⁹

Nelze se nezmínit o spolupráci Josefa Bruknera a Josefa Lady, kterému tento „květnák“ básnický doprovodil obrázkové knihy, jako například *Z Ladovy zahrádky*, *Svět zvířat* nebo *Kalamajka*.¹⁴⁰

Pro ilustraci poetiky „květnáků“ jsem zvolil Bruknerovu báseň *Óda na sušení prádla*, zabývající se obyčejnou prací běžného života.

¹³⁸ KOLÁŘ, J. Prométheova játra, Praha, 1990, s. 49-50.

¹³⁹ Srov. SOLDÁN, L. a kol. Přehledné dějiny české literatury III, Praha, 1997, s. 67.

¹⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 67.

*Prádlo, ty prapore všedních životů,
slavící pondělí a pátky,
ke slunci přimknutý na šňůrách u plotů,
kolíky upjatý plameni z látky!*

*Kdopak vzdá díky těm rukám v mydlinách?
Těm vlasům, které do čela spadnou,
ústům, jež dýchají týdenní pot a prach,
a přece mužů svým neuvadnou.*

*Vlajkoví kuchyní, od kliky ke klice.
Stolista kniho, v blankytu zhlídlá,
do které vepsala pokora světlice
své básně od šmolky a vloček mýdla.*

*Prádlo, ty chudobko na březích velkých měst.
Prádlo, ty bílá holubice,
kdybich si přivstal a s kopců šel sněhy smést,
nebylo by tu bělosti více.*

*Prádlo, ty bojiště večerních zápasů
početných rodin, v kterých se dědí
kalhoty, zástěry i stuhy do vlasů
černých či rezivých jak slunce mědi.*

*Prádlo, ty signále na městských majácích,
plandavý praporku maličkových dětí...
Vítr se opírá o bílých plachet cích,
všední den odrazil od břehu... letí!*

*Kdo jednou napíše sonáty o bilení
tak, až by srdce muselo zaplát?
Kdo jednou rány v tvém těle promění
v úžasnou historii záplat?*

*Letí zas po vlnách, letí zas po nebi,
s dvory, v nichž květiny vyrostly z dlažek...
Dni ukřížovaný! Na kulech se hřeby
leť jako na křídlech ptáků a vážek!¹⁴¹*

Poetika Skupiny 42 ovlivnila i Zbyňka Fišera, známého pod pseudonymem Egon Bondy. Ten se vůči režimu vymezil programem, který nazval „totální realismus“. Jak již název napovídá, jeho podstatou byly zápisky obyčejného života člověka z periferie společnosti v jeho nejsyrovější až nejholejší podobě. Tyto denní záznamy také parodují komunistický režim a jeho pokleslou kulturu.¹⁴² Zvolené verše jsou z října až prosince roku 1950.

*Marie má za měsíc rodit
„Pojď“ řekl jsem jí
„opijeme se ať jsme trochu veselí“
Co je mi po dítěti
stejně není moje
Nenávidí mne ještě víc než já ji
neboť já ji přitom miluji*

- - -

Marie mne líbá ačkoli nás to oba unavuje

¹⁴¹ BRUKNER, J. Malá Abeceda, Praha, 1958, s. 41-42.

¹⁴² Srov. LEHÁR, J. a kol. Česká literatura od počátků k dnešku, Praha, 1998, s. 749.

Sjezd ČSM

*Včera byl sjezd Československého svazu mládeže
Svazáci a svazačky v modrých košilích
pochodovali se standartami Prahou
Studenti nesli
transparent s heslem
Dělníci budují
SNB chrání
Na Staroměstském náměstí zakončila manifestace projevem presidenta republiky
Ve své řeči pravil
Spějme stále vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti
vedeni naším vzorem Sovětským svazem
- - -
Potkal jsem vojáka ve službě
Já ti dám pacholku rozkřikl se na mne
a vrazil mi facku¹⁴³*

Egona Bondyho pojilo přátelství s Bohumilem Hrabalem a Vladimírem Boudníkem, neboť společně vydávali své texty v samizdatové Edici Půlnoc, jejíž texty byly vydávány strojopisem jen v několika kopiích. Grafik Vladimír Boudník si později vytvořil vlastní edici Edice Explosionalismus, která však neměla dlouhého trvání. Vydal v ní ovšem několik textů, které můžeme považovat za autorské knihy, z nichž nejznámější je experimentální povídka *Lod'* (obr. 15).¹⁴⁴

Bohumil Hrabal v *Poctě Vladimíru Boudníkovi*, textu vydaném roku 1974 k výročí jeho nedožitých narozenin, který byl posléze vydán v *Něžném barbarovi*¹⁴⁵, vysvětluje, co vedlo Boudníka ke každodennímu zápisu událostí: „*Připevnil stahovací lampu nad polštář, a shora prostříkovan elektrickým světlem, psal dopisy sám sobě, svůj deník. ... Vladimír si zapisoval ty svoje denní zprávy ne že by chtěl, ale psát musel protože psaní bylo součástí jeho psychoterapie, protože pišící ruka ventilovala přehřátý kotel jeho mozku.*“¹⁴⁶

¹⁴³ BONDY, E. *Básnické sbírky z let 1950-1953*, Praha, 1992, s. 9 a 12.

¹⁴⁴ Srov. MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, Praha, 2009, s. 93-95.

¹⁴⁵ Srov. ZUMAROVÁ, J. *Bohumil Hrabal – Něžný barbar*, Praha, 1990, s. 143.

¹⁴⁶ HRABAL, B. *Něžný barbar*, Praha, 1990, s. 15.

8.2 Výtvarná inspirace

Umělecká stránka mého deníku je provedena dvěma způsoby. Jako první zmíním frotáže. Ty jsou v mém případě zaměřeny na člověka a jeho obličej coby identifikátor jedince. Tvoří jakousi sbírku portrétů, stejně jako v případě Niklových *Divňáků z Ňjújorku*, jen s tím rozdílem, že mnou zobrazení lidé nejsou jen pouhými anonymními pouličními chodci, ale tyto osoby znám osobně. Druhým způsobem výtvarného vyjádření je fotografie rozřezaná na svislé pruhy svázané nití, připomínající žaluzie.

8.2.1 Vladimír Boudník

Největší inspirací pro vznik frotáží mi byl již výše zmiňovaný Vladimír Boudník. Prvotním impulsem, který mě přivedl k této myšlence, byly dvě fotografie z Boudníkových pouličních akcí. Jedna zobrazuje Boudníka kreslicího na zeď hlavu muže (obr. 16), na druhé je zachycen se svou ženou Teklou u oprýskané zdi. V její opadané části jsou vyobrazení dva lidé, jejichž kontury kopírují tvar skvrny (obr. 17). Spojení vystupující lidské hlavy ze struktury zdi bylo finální podnětem pro obrazovou část mého deníku.

Boudníková asociativní tvorba byla zaměřená na skutečnost. Skvrnám a strukturám přisuzoval na základě asociace konkrétní tvary podle svých životních zkušeností a vjemů. Obyčejná poničená zeď pro něj byla zdrojem podnětů k tvorbě. Opadávající omítka tvořící skvrny na zašlé zdi v něm vyvolávala obrazy konkrétních tvarů. Tímto pohledem na všednodennost nás obklopující se začal zabývat na Státní grafické škole společně se spolužákem Zdeňkem Bouškem. Svě hnutí nazval Explosionalismus. Svému pozdějšímu příteli Vladislavovi Mehautovi objasnil vznik tohoto názvu, jehož základem je slovo exploze. Připodobňuje ji ke granátu vhozeného mezi lid, jehož šrapnely se rozprsknou do všech stran.

Dne 24. března 1949 vydává svůj první manifest, který zrcadlově vyryl na tři kusy plechu a následně vytiskl. V něm obhajuje svou myšlenku a mimo jiné zde píše:¹⁴⁷ „Každý z vás si pamatuje, že někdy si vytváří pomocí ‚fantasie‘ z mrsků, skal, z litého olova o Vánocích... různé světské podoby. Právě tak je tomu, zahledíte-li se na oprýskanou zeď, mramor. Vidíte ve skvrnách tváře, postavy, plocha se stává prostorem, vše se prolíná, ožívuje. Zde se vlastně vaše představy rozjitřují nakupeninou plošných tvarů odpovídajících oněm představám. Vy vlastně vidíte svůj vlastní život převedený do dvou

¹⁴⁷ Srov. MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, 2009, s. 44-51.

rozměrů – tedy do plochy.¹⁴⁸ Tento postup tvorby, jehož cílem bylo vymanění se od neustálého epigonství, obhajoval mezi svými spolužáky a laickou veřejností takzvanými „akcemi na ulicích.“ Se svými přívrženci se postavil před poničenou zeď a pomocí fantazie si z její struktury vybavovali tvary, které posléze kreslili na papír a dávali jim konkrétní podobu. Své smýšlení a utvrzování se v pravdivosti této teorie si utvrzovali v neustálých debatách s kolemdoucími, kterých bylo čím dál tím více. Při těchto akcích se Boudník seznámil právě s Egonem Bondym a Bohumilem Hrabalem. Již zmíněný Jindřich Chaloupecký, ale i jiní teoretici umění jeho pouliční akce označili za předchůdce happeningu.¹⁴⁹

8.2.2 Jiří Kolář

Inspirací pro druhou techniku použitou v obrazové části práce se staly roláže Jiřího Koláře. (obr. 18). Název je utvořen ze spojení slova roleta a francouzské koncovky a pochází právě od zmiňovaného Koláře, jehož stěžejním výtvarným jazykem se stala koláž a její modifikace. Světový umělecký svět však obohatil kromě roláže také o metody muchláže, proláže nebo chiasmáže. Konkrétně k roláži se nechal inspirovat rozstříhanou fotografií raného pop-artového umělce Johna McHala.¹⁵⁰ V roce 1970 prodělal Kolář svou první mozkovou mrtvici. Proto se musel znovu naučit ovládat jemnou motoriku rukou. Tu cvičil mimo jiné také právě na rolážích. Při jejich tvorbě si osvojoval například držení žiletky, pravítka nebo manipulaci s lepidlem. Lepením proužků vedle sebe piloval přesnost pohybů ruky.¹⁵¹

¹⁴⁸ MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, Praha, 2009, s. 47-48.

¹⁴⁹ Srov. MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, Praha, 2009, s. 53-65.

¹⁵⁰ Srov. WINTER, A. *Dekonstrukce obrazu: Kolářova „roláž“ a Hellichův portrét Boženy Němcové*. In: Ústav pro českou literaturu [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/tretiIII/23.pdf>.

¹⁵¹ Srov. BAUER, M. *Z každého z nás postupem let něco zmizí – Jiří Kolář*, Praha, 2005, s. 15.

9 Vlastní autorská kniha

Deník je artefakt, který v sobě uchovává duševní „nahotu“ člověka. Ten si ho vede s tím účelem, aby do něj zaznamenal svůj prožitý den. Časová osa mého deníku se pohybuje v rozmezí od konce roku 2012 a začátku roku následujícího. Jeho záznamy nejsou primárně určeny ke čtení, neboť text je psán plynule bez mezer, čímž tvoří spíše obdélníkové obrazce různých rozměrů. Deník se však netýká prosté všednodennosti, jak tomu bývá zvykem u této formy knihy, ale věnuje se všednodennosti specifické, a to v učení. Tvoří jakousi kroniku učebního procesu.

Kromě učení, které probíhá nezávisle na lidském vědomí, existuje i jeho protipól v podobě učení záměrného, pomocí něhož jedinec nabývá vědomostí, dovedností a návyků. Mluvíme o učení kognitivním, senzo-motorickém a o memorování. Aby mohl mozek provádět tyto operace, musí disponovat pamětí, která uchovává nabyté vědomosti. Hlavní kategorie, do kterých ji lze rozdělit je paměť krátkodobá a dlouhodobá. Pro krátkodobou paměť je příznačné uchování bezprostřední informace jen na krátkou dobu, často i po dobu několika sekund, kdežto dlouhodobá umožňuje zapamatování si zkušenosti na delší dobu.¹⁵² Aby mohl mozek provádět tyto operace, musí disponovat jednou klíčovou premisou, kterou je myšlení.

Myšlení je vyšší funkce mozku, která je nadřazena poznávání, neboť díky ní si můžeme vnímanou skutečnost uspořádat do přehledných a ucelených soustav. Tuto schopnost mozku lze definovat buď jako chápání a následné řešení problému, přičemž problém je nežádoucí situace, jež má být pomocí neznámého postupu překonána, nebo jako operaci, pomocí níž mozek zpracovává informaci a na jejím základě odvodí informaci novou. Pokud má být problém efektivně řešen, je zapotřebí přemýšlení. To vychází z vědění a projevuje se souborem dovedností.¹⁵³

9.1 Myšlenka deníku

Mottem celého deníku je refrén písně *Opakování* od skupiny TATA/BOJS, který zní: „*Moje jediný přání je opakování, moje jediný přání je opakování, moje jediný přání je opakování... ty jsi moje matka moudrosti*“. Frontonem této kapely je Milan Cajs, který se kromě hudby věnuje i vizuálnímu umění. Spolupracoval například s Petrem Niklem na

¹⁵² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie téměř pro každého*, Praha, 2004, s. 113-115.

¹⁵³ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*, Praha, 2003, s. 153-155.

interaktivním projektu *Orbis Pictus aneb...* Samotný deník je rozdělen na 10 sekcí označených vždy modrým listem. Ty představují počty záznamů, přičemž jeden záznam neznámá jeden den, ale blíže neurčitý časový úsek. Záznamy v něm jsou rozděleny do dvou skupin: interní a externí.

Interní záznamy jsou zaměřeny na proces získávání, zapamatování a neustálého opakování učební látky v daném období. Jelikož bylo zapotřebí naučit se 25 otázek, jedna strana tak představuje jednu otázku věnující se určitému tématu. Na ní jsou vypsány termíny, které jsem si musel k dané otázce zapamatovat. Jedná se o odborné výrazy, cizí slova a jména psychologů, vztahující se k problematice dané otázky. Tyto pojmy jsem se snažil dostat z krátkodobé do dlouhodobé paměti. Každá strana obsahuje dva typy písma: minusky (minuskule) a verzálky (majuskule). Minusky označují slova z krátkodobé paměti, která se objevují v určité otázce a je bezpodmínečně nutné si je osvojit, zapamatovat a přesunout do paměti dlouhodobé. S pamětí však bohužel souvisí i zapomínání. Tomuto procesu se věnoval německý psycholog Hermann Ebbinghaus, který proslul svou „křivkou zapomínání“. Dospěl k závěru, že proces zapomínání je klesajícího charakteru a s postupem času ztrácí na intenzitě. V praxi to znamená, že *„po uplynutí pěti minut si dokážeme vybavit už jen 60% naučeného materiálu; po hodině cca 45%; po měsíci zůstává v naší paměti málo přes 20%.“*¹⁵⁴ Prevencí proti zapomínání je právě již zmiňované opakování a stálé vracení se k již probrané látce. Opakované termíny jsou napsány verzálkami, a protože jich jejich počet roste přímo úměrně s počtem naučených otázek, zaplňují postupně celou stranu listu. Jak již bylo zmíněno výše, text je psaný bez mezer. Bez nich se ze slov stává pouhá změť písmen, čímž vzniká zmatek a nepořádek. Ten představuje chaos v opakovaných výrazech.

Externí část deníku je zaměřena na dva lidské smysly, zrak a sluch. Tvoří její obrazový doprovod, skládající se z frotáží, fotografií a vlastnoručně natištěného textu. V době psaní deníku jsem většinu času trávil ve společnosti svých blízkých a kamarádů. Zapisoval jsem si jejich výroky, které mě nějakým způsobem zaujaly nebo oslovily. Spojitost mezi zrakem a sluchem je následující. Zrak prezentuje výjevy viděné. Tvoří je frotáže fotografií a samotné fotografie nastříhané na proužky. Hledáček fotoaparátu jsem soustředil na lidi a detaily všednodennosti, protože ty dělají ze všednosti nevšednost. I Cílek, hlavní hrdina Skálova komiksového dobrodružství, také nevidí v každém dni

¹⁵⁴ HELUS, Z. *Úvod do psychologie*, Praha, 2011, s. 138.

obyčejnost: „*Když se umíte dívat a pozorně naslouchat, poznáte, že není jediný den v roce, který by se podobal jinému. A nezáleží ani tak na počasí, ale hlavně na tom, co se ten den přihodí.*“¹⁵⁵ Se sluchem jsou spojeny zajímavé výpovědi a výroky zobrazených lidí, jež jsou vytištěny z druhé strany frotáží speciálními tiskátky vlastní výroby. Jsou napsány bez mezer mezi slovy, aby byla snížena jejich čitelnost. Tento způsob psaní dává textu jakousi intimitu a soukromí.

9.2 Použité prostředky

Forma deníku je koncipována tak, aby co nejvíce souvisela s tiskařským oborem, neboť co do zhotovení, je kniha ryze tiskařskou záležitostí. Můj zájem také probudila nejstarší forma uchování obrazu a její zhotovení, tedy klasická nebarevná fotografie a její vyvolání. Textovou část jsem chtěl realizovat pomocí tisku z výšky, tedy způsobem, jakým tiskl i Johannes Gutenberg. Jako nejvhodnějším prostředkem se proto jevil psací stroj, který na tomto principu pracuje. Obrazovou část jsem vytvořil na základě černobílé fotografie, kterou jsem dále zpracovával.

9.2.1 Tisk z výšky

K tisku z výšky jsem v první řadě použil psací stroj. Jeho písmenka mají svůj osobitý typografický rukopis a připomínají precizní práci písmolijce. Vždyť typografie se konstitovala právě s vynálezem knihtisku, který jako první pracuje se systematickým rozvržením liter v sazbě. Její vznik bychom mohli datovat do poloviny 15. století. Typografickou, výhradně manuální práci, v té době zastával tiskař. Teprve později vznikl samostatný obor písmolijectví. Písmolijec pomocí licího strojku nalil do matrice (obtisknutý obraz písma do libovolného materiálu) olovo nebo cín a vytvořil odlitek litery. Každý písmolijec měl svůj rukopis, který ho charakterizoval. Odlité litery tiskař seskládal do celků, sazeb a ty se vkládaly do sazebnice, předobrazu celé stránky.¹⁵⁶

Vynález samotného psacího stroje pochází z počátku 18. století. Prvním vynálezcem, který si nechal patentovat „stroj k vybijení písmen na papíře“ byl Londýňan Henri Mill. Z dnešního hlediska byl takový stroj nazýván až úsměvnými názvy: „píšící piano“, „samopíšící zázračný stroj na psaní“, „rychlipsis“ nebo „stroj proti písařským křečím“.

¹⁵⁵ SKÁLA, F. *Jak Cílek Lídu našel*, Praha, 2006, s. 18.

¹⁵⁶ Srov. PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 110-115.

Prvním komerčně úspěšným vynálezcem psacího stroje byl tiskař Christopher Latham Sholes. Jeho prototyp odkoupila firma Remington a roku 1873 ho začala sériově vyrábět. K dokonalosti však chyběl ještě krůček, neboť „remingtonky“ byly stavěné tak, že nebylo vidět na popisovaný papír. Tuto „maličkost“ vyřešil Franz Xaver Wagner.¹⁵⁷ Pro svou práci jsem použil psací stroj české značky Consul. Tato značka se poprvé objevila v 60. letech a konstituovala se z psacích strojů Zeta, které byly až do roku 1948 vyráběny právě pod licencí firmy Remington.¹⁵⁸

Text vytištěný na stroji však neměl žádné výtvarné vyjádření, proto jsem ho naskenoval a digitálně upravil v programu Adobe Photoshop 7.0. Strojopis mi tak sloužil jako muštr k vytvoření vlastního písma. Vybrané výrazy jsem obtáhl magnetickým lasem, které z unifikovaného strojopisného písma vytvořilo písmo zcela originální. Každé písmeno takto upravené je ve své podstatě originál podobný dřevorezu, neboť i v něm se muselo každé písmeno vyřezat zvlášť a tudíž ani jedno písmeno nebylo kopií toho druhého. Pro ruční tisk jsem si zhotovil vlastní tiskátka, jejichž písmenka jsou ručně vyřezávaná, a tudíž jsou také originály.

Abych se pohyboval na poli tiskařském nejen v horizontu typografickém, ale i zdrojovém, zužitkovával jsem k výrobě deníku materiály používající se dnes v tiskárnách. Desky deníku a tisknoucí plochy tiskátek jsem zhotovil z gumové podložky, z níž se tiskne při ofsetu, přičemž se na ni se přenesou požadovaný negativní obraz, který je prostřednictvím ní přenesen na papír. Jednotlivé záznamy deníku jsou od sebe odděleny netkanou látkou modré barvy, užívající se k čištění gumové podložky od barvy.

9.2.2 Fotografie

Východiskem výtvarné obrazové složky deníku jsou klasické černobílé fotografie, pořízené analogovou zrcadlovkou Praktica typového označení MTL5B na fotografický negativní film Fomapan 100 Classic šíře 35mm. Tyto snímky jsem vlastnoručně zhotovil pomocí zvětšovacího přístroje Opemus IIa, vyvolal chemickou cestou a následně zpracoval technikami frotáže a rozstříháním. Frotáže jsem prostřednictvím nich vytvářel tím způsobem, že jsem do nich skalpelem vyškral zobrazovaný motiv, tím jsem narušil kompaktnost jejich povrchu a vytvořil v něm tak rýhy tvořící reliéf. Ten jsem pomocí

¹⁵⁷ Srov. PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*, Praha, 1988, s. 54-55.

¹⁵⁸ Srov. RETRO, Psací stroje, ČT 24, 1. 4. 2013 [online]. [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/212411000360013/video/>.

barevných pastelů přenesl na papír. Prázdná místa v okolí frotáží jsem zaplnil frotážemi různých materiálů a struktur zdí. K nastříhání fotografií mě podnítily svíslé žaluzie v menze JU. Pruhy červené látky spojené k sobě ve mně evokovaly Kolářovy roláže. Rozstříhanou fotografii jsem podlepil a nití spojil stejným způsobem, jako již zmiňované žaluzie. Fotografie se tedy stala nosným článkem grafické části mého deníku, proto považujeme za důležité v závěru práce nastínit její vývoj, neboť cesta k ní nebyla vůbec jednoduchá.

Snímání obrazu je postaveno na objevu takzvané „camery obscury“. Na principu tohoto vynálezu stojí prakticky celá fotografie. Latinský překlad zní „tmavá komora“ a výstižně demonstuje východisko tohoto objevu. Sluneční paprsky procházející malým otvorem totiž ve tmě zobrazují výjev, který se před ním nachází. Již známý renesanční polyhistor Leonardo da Vinci líčí, jak se dá „malým otvorem ve stěně vytvořit uvnitř místnosti obraz budovy, náměstí nebo krajiny ozářené světlem.“¹⁵⁹ Princip zobrazování camerou obscurou nejpodrobněji popsal neapolský učenec Giovanni Battista della Porta a doplnil její otvor o soustavu čoček. Optika se po staletí zdokonalovala, začaly se používat spojky, rozptylky a množil se jejich počet. Matematik Johannes Kepler používal při svých výzkumech jako tmavou místnost stan, čímž realizoval myšlenku přenosné camery obscury, která dále prošla takovým vývojem, že v 19. století měla podobu dřevěné bedýnky.¹⁶⁰

Prvním krokem vedoucím ke vzniku fotografie byl objev německého lékaře Johanna Heinricha Schultzeho, který v r. 1725 při pokusech s fosforem používal chlorid stříbrný a zjistil, že „biela zmes sa stala ružovou, potom tmavočervenou až fialovou, ale len tam, kam dopadali slnečné lúče.“¹⁶¹ Na konci 18. století experimentoval se světelným zobrazováním předmětů Angličan Thomas Wedgwood, jenž kladl na nastříbřený papír různé předměty. Ve své studii popsal, „jak lze kopírovat na papír nebo kůži napuštěnou dusičnanem stříbrným“¹⁶² rostliny a hmyz. Své fotogramy mohl pozorovat jen v přítmí, jelikož ještě neuměl obraz ustálit. Paradoxem zůstává fakt, že před dvě stě lety před ním Carl Wilhelm Scheele zveřejnil objev o reakci čpavku a na osvětlené stříbro, který ho ustálí a to už se dále nerozpouští.

¹⁵⁹ SKOPEC, R. *Dějiny fotografie v obrazech od nejstarších dob k dnešku*, Praha, 1963, s. 21.

¹⁶⁰ Srov. HLAVÁČ, L. *Dějiny fotografie*, Martin, 1987, s. 15-16.

¹⁶¹ HLAVÁČ, L. *Dějiny fotografie*, Martin, 1987, s. 13.

¹⁶² SKOPEC, R. *Dějiny fotografie v obrazech od nejstarších dob k dnešku*, Praha, 1963, s. 21.

Zhotovit obraz chemickou cestou se na počátku 19. století pokoušel i francouzský důstojník Nicéphore Niépce, který experimentoval s litografií a přišel na to, že asfalt nanesený na vápenec vlivem světla tmavne. S tímto poznatkem pracoval dál, asfalt nanášel na kámen, sklo, měď, cín, stříbro, přičemž „*po mnohých pokusech sa mu v lete roku 1824 podarilo týmto spôsobom urobiť na kameni s asfaltovou vrstvou prvý obraz*“¹⁶³, který se bohužel nezachoval. Proto nejstarším dochovaným fotografickým snímkem je „*Pohled na dvůr v Gras*“ vyhotovený Niépcem až roku 1826. „*Obrázek rozměru 20,32 x 16,31cm na cínové desce s vrstvou asfaltu exponoval 8 hodin. Proto jsou stíny rozloženy na obou stranách dvora.*“¹⁶⁴ Svůj objev pojmenoval heliografie, což je z řečtiny volně přeloženo malování světlem. Niépce, jež se prvně zdráhal se o svůj vynález s někým podělit, nakonec vyslyšel již několikátou žádost o spolupráci Pařížana Louise Jacquese Mandése Daguerrea, který se zabýval podobnými pokusy a již tři roky se s ním snažil navázat kontakt. Niépce s ním uzavřel pracovní dohodu o spolupráci.¹⁶⁵

Daguerre byl v té době již proslulý malíř, divadelník a vynálezce dioramatu (pomůcky v divadle pro navození iluze, kterou navozovaly malířské plátna naskládané za sebou) a polyoramatu (temné komory, ve které se promítaly snímky krajiny). Experimentoval s chloridem stříbrným naneseným na papíře, ale bez velkých úspěchů. Výrazné zlepšení vynálezu nepřišlo ani ve spolupráci s Niépcem. Úspěch se dostavil roku 1835, tedy dva roky po Niépceho smrti, kdy vyvolal latentní obraz. Daguerre přišel na to, že snímek nasvícený na destičku pokrytou chloridem stříbrným lze vyvolat parami rtuťi. Touto technikou zkrátil dobu osvitů z Niépceových osmi hodin na 20-30 minut. Stále však neuměl obraz ustálit a tudíž obraz nebyl trvalý. Stálými pokusy se mu ho podařilo ustálit až o čtyři roky později a to obyčejnou kuchyňskou solí. Geniální vynález byl na světě! Na akademickém shromáždění institutu věd Daguerrovův přítel Arago detailně popsal postup daguerrotypie, přičemž vyzdvihoval skutečnost, že „*dagerotypia nevyžaduje nijaký kresličský talent a je nezávislá od každé ruční zručnosti*“¹⁶⁶ Zasedání se zúčastnil také Niépceův syn i samotný vynálezce Daguerre, jenž předvedl komisi potřebné pomůcky. Tento den je všeobecně pokládán za zrod fotografie.¹⁶⁷

¹⁶³HLAVÁČ, L. *Dejiny fotografie*, Matrin, 1987, s. 23.

¹⁶⁴SKOPEC, R. *Dějiny fotografie v obrazech od nejstarších dob k dnešku*, Praha, 1963, s. 40.

¹⁶⁵Srov. HLAVÁČ, L. *Dejiny fotografie*, Martin, 1987, s. 21-25.

¹⁶⁶Tamtéž, s. 27

¹⁶⁷Srov. Tamtéž, s. 25-27.

V Anglii se myšlenka zabývající se zachycením obrazu rodila v hlavě soukromého vědce a badatele Williama Henryho Foxe Talbota, který, jak ukázal čas, vymyslel systém, jakým se do budoucna ubíralo zhotovování moderní fotografie. Jeho slávu však zastínila daguerrotypie a její celosvětový rozmach. „*Papír postupně preparoval roztokem jodidu stříbrného a jodidu draselného, pral jej v destilované vodě, sušil a po několikaminutové expozici získával latentní obraz, který vyvoláním v roztoku s dusičnanem stříbrným a kyselinou galovou dával negativ. Ten pak Talbot ustaloval v roztoku thiosíranu sodného.*“¹⁶⁸ Postupem času se mu podařilo zcitlivět fotografický papír a tím zkrátit dobu osvitů na pouhých šest minut. Svým experimentům nepřisuzoval valný význam až do té doby, než se dozvěděl o slávě Francouze Daguerra, jež s podobným zjištěním slavil úspěch po celém světě. Neváhal tedy a poslední den v lednu roku 1839 se vydal informovat Královskou společnost v Londýně o svých závěrech, ve kterých měl, jak se později ukázalo, oproti Daguerrovi přednější výsledky, pokud se na jeho přínos díváme z pohledu vývoje fotografické techniky a ne dosavadní kvality fotografií. Královskou společnost jeho snímky neohromily, byly ve většině případů malého formátu, byly nejasné a tonální škála byla značně nekvalitní.¹⁶⁹ Tedy „*nevýhoda oproti daguerrotypii byla spíše estetická.*“¹⁷⁰ Ovšem nikdo neoceníl přednosti jeho techniky, jejíž „*podstatou bolo rozčlenenie procesu vytvárania obrazu na dve fázy: na prípravu negatívu a na vyhotovenie pozitívu z negatívu. ... Papier s negatívnu snímkou pred kopírovaním spriesvitňoval roztopným voskom. Ako pozitívny materiál používal chlórastriebový papier. Pri kopírovaní ho kladol pod spriesvitnený negatív a na slnku osvetľoval tak dlho, kým sa obraz neobjavil úplne.*“¹⁷¹

Na tomto principu je postaven systém moderní fotografie dodnes, přičemž nejen že přináší reálný odraz skutečnosti, nikoliv inverzní, jak tomu bylo u daguerrotypie, ale tato metoda má i další významné plus pro oblast fotografie. Negativní snímek lze reprodukovat. Z jeho negativu je možno udělat více než jednu kopii. Jeho přínos pro fotografii ovšem zdaleka nekončí. Do dějin se zapsal prvním použitím blesku, čímž zkrátit dobu osvitů a jako první pořídil snímky přes mikroskop, které byly sedmdesátkrát zvětšené.¹⁷²

Daguerrotypie přežívala i dlouho poté, co byla překonána jiným postupem nazývaným se kolodiový, neboli mokrá. Otcem této metody se stal v polovině 19. století

¹⁶⁸ MRÁZKOVÁ, D. *Příběh fotografie*, Praha 1985, s. 16.

¹⁶⁹ Srov. HLAVÁČ, L. *Dejiny fotografie*, Martin, 1987, s. 29-30.

¹⁷⁰ BAATZ, W. *Fotografie*, Brno, 2004, s. 22.

¹⁷¹ HLAVÁČ, L. *Dejiny fotografie*, Martin, 1987, s. 30.

¹⁷² Srov. Tamtéž, s. 30.

londýnský sochař Frederick Scott Archer. Při tomto procesu se „pomocí roztoku dusičnanu stříbrného zcitliví na světlo téměř ztuhlá, ale ne ještě zaschlá jódová vrstva kolodia nanesená na skleněnou desku a poté se ihned osvítlí a vyvolá.“¹⁷³ Obrovskou výhodou tohoto procesu bylo zkrácení doby osvitů až na jednu sekundu a bohatší tonální vykreslení obrazu, nicméně zásadní nevýhodou byla nutnost okamžitého zpracování fotografie. Posledním krokem bylo nahrazení kolodia želatinovou emulzí, ve které se pomocí bromidu stříbrného obraz ustálil suchou cestou. Tuto metodu vynalezl anglický lékař Richard Leach Maddox. Na jeho vynálezu staví moderní fotografie.¹⁷⁴ Fotografie tak „vstoupila na scénu jako zbrusu nová činnost hrozící omezit a zasáhnout do práv uznávanému umění: malířství. Podle Baudelaira byla fotografie malbě ‚smrtným nepřítelem‘. Nakonec však došlo k jakémusi příměří, podle něhož se měla fotografie stát malířství osvoboditelem.“¹⁷⁵ Man Ray toto dilema vystihl nejlépe: „Maluji, co nelze fotografovat. Fotografuji, co si nepřeji malovat.“¹⁷⁶

¹⁷³ BAATZ, W. *Fotografie*, Brno, 2004, s. 28.

¹⁷⁴ Srov. Tamtéž, s. 58-59.

¹⁷⁵ SONTAGOVÁ, S. *O fotografii*, Praha, 2002, s. 131.

¹⁷⁶ MRÁZKOVÁ, D. *Co je fotografie: 150 let fotografie = What is photography: 150 years of photography*, Praha, 1989, s. 176.

10 Závěr

Klíčovým pojmem této diplomové práce je slovo kniha. Na předchozích stranách jsme se snažili kromě jejího vzniku, vývoje a budoucnosti rekapitulovat i tvorbu čtyř předních umělců současné, ale i minulé výtvarné generace. Jak se později ukázalo, tyto osobnosti mají v osobním i profesním životě mnoho společného.

Josefa Váchala a Josef Ladu spojuje jméno malíře Mikoláše Alše. Jednomu byl příbuzným a druhý ho obdivoval a nechal se jím inspirovat. Jejich životy se proluly již v učňovských letech, kdy se oba vzdělávali v knihvazačském oboru ve stejné dílně, nicméně ke společnému přátelství nedošlo. Ve 20. letech spolu vystavovali na tiskařské výstavě v Kolíně, ze které vyšel lépe Váchal. Úspěch v životě měl však Lada, který svými ilustracemi a knihami proslul po celé zemi, kdežto Váchalova jedinečná kreativita se se slávou v jeho neplodnějších letech nesečkala. Jeho kvality byly doceněny až na jeho sklonku života.

Soudobé umělce Františka Skálu a Petra Nikla stmeluje výtvarná skupina Tvrdohlaví. Kromě ní je to i jméno Jindřicha Chalupceckého, po němž je pojmenovaná prestižní cena, kterou tito autoři za svou uměleckou činnost získali. Oba jsou členy hudebních seskupení, spolupracují s divadly, jsou známí láskou k loutkám a jejich přelomové výstavy se konaly v Rudolfinu.

Po zevrubném studiu samotných autorských knih a k nim vztahujících se informací jsem dospěl k závěru, že každý z těchto umělců vytvořil knihy vsutku osobitého rázu a velmi kreativně pojal jejich výtvarnou stránku. Ve všech případech byly ilustrace citlivě propojeny s textem a utvářely tak komplexnost a celkový prožitek při čtení díla. Síla tvorby vybraných autorů tkví jednoznačně v komplexním vnímání knihy jako artefaktu. Josef Váchal je mezi nimi bezesporu solitér. Jeho tvorba a smýšlení je naprosto odlišné od zbylých tří autorů. To se týká jak tematiky knih, tak celkové koncepce výroby. Fascinovala ho mystika, okultismus, gotická témata a transcendence. Svě knihy si nenechával realizovat vydavatelstvími, ale vytvářel rukodělně sám. Od typografie a celkové koncepce knihy přes ilustraci a tisk z výšky. Technologicky tak navázal na Gutenbergův knihtisk. Pod jeho rukama vznikaly estetické originály jen v několika málo exemplářích. Přístup Lady, Skály a Nikla k vydání knihy je naprosto odlišný a v dnešní době zcela běžný. Svoji knihu, její ucelený koncept včetně ilustrací a designového zpracování, předají

nakladatelství a její tisk je přenechán odborníkům – tiskařům. Také tematika knih je zcela jiná, než u Váchala. Místo nadpřirozena a mystiky tyto autory uchvátil zcela jiný svět. Jejich produkce se soustřeďuje víceméně na dětského recipienta a jeho vnitřní život. Každý z autorů k nim však přistupuje svým vlastním výtvarným vyjádřením. Lada si vybral malbu a kresbu, Skála zvolil fotografovaný a malovaný komiks. Nikl se pohybuje mezi grafikou a kresbou.

Teoretická část je tematicky propojena s praktickou a korespondují mezi sebou. Stěžejním tématem druhé části práce se stal deník, coby forma autorské knihy. Vedl si ho jak František Skála a Josef Váchal, tak i Vladimír Boudník, jehož Explosionalismus se stal inspirací k vytvoření mých ilustrací. Tento jeho vlastní umělecký směr balancuje i na poli všednodennosti.

Vlastní tvorba deníku splnila mé očekávání. Podařilo se mi propojit proces jeho vzniku jednak s technikou tisku z výšky, kterou využíval Gutenberg i Váchal, ale i se současnými tiskařskými materiály používanými při nepravém tisku z plochy, ofsetu. Pro tisk z výšky jsem zvolil dva prostředky. Tím prvním je psací stroj, který tiskne na stejném principu. Jím napsaný text jsme naskenovali a dále počítačově upravili. Druhou variantou psaní textu se staly vlastnoručně vyrobené tiskátka ze sádry a tisknoucí gumy používající se při ofsetu. Z ní jsou udělané také desky. Obrazový doprovod jsem vytvořil na základě vlastnoručně zhotovené černobílé fotografie a jejího zpracování v podobě frotáže a rozstříhaného snímku evokujícího roláž. Stejně jako Skála jsem fotografie pořizoval analogickou cestou. Mottem deníku se stal refrén písně alternativní skupiny TATA/BOJS, jehož tématem je *Opakování*. Pro mou práci byl jeho smysl převeden na učební proces osvojování si informací. Ten se v zápisech projevil tím způsobem, že opakované výrazy s přibývajícím časem rostly v takové míře, že se nemohly vejít na jeho stranu.

11 Seznam použité literatury

TEORETICKÁ ČÁST

BOHATCOVÁ, M. a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha: Panorama, 1990. 622s. ISBN 80-7038-131-0 140.

CARRIÈRE, J.-C.; ECO, U. *Knih se jen tak nezbavíme*, Praha: Argo, 2010. 240s. ISBN 978-80-257-0266-6.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, Praha: ISV, 2. vydání, 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda (přehled a slovníky)*, Praha: Pražská imaginace, 1997. 460 s. ISBN 80-7110-183-4.

ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*, Praha: Albatros, 1990. 187s. ISBN 80-00-00060-1.

ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*, Olomouc: Rubico, 1998. 248 s. ISBN 80-85839-24-5.

ČERNÝ, J.; HOLEŠ, J. *Sémiotika*, Praha: Portál, 2004. 362 s. ISBN 80-7178-832-5.

ERHART, A. *Základy jazykovědy*, Praha: SPN, 2. vydání, 1990. 198 s. ISBN 80-04-24612-5.

FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/II K-L: dodatky A-G*, Praha: Academia, 1993. 780 s. ISBN 80-200-0469-6.

JANOŠEK J., *Psychologická specifická písemné komunikace*. In: JAKLOVÁ A., *Člověk – jazyk – text*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Filozofická fakulta Ústav bohemistiky, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7394-075-1.

KEINDL, J. *Z historie Evropské knihy*, Praha: Svoboda, 1989. 144 s. ISBN 80-205-0093-6.

KHEL J., *Poselství papíru*, Praha: Karolinum, 1999. 332 s. ISBN 80-7184-684-8.

LABUŤOVÁ, J.; BAJÁK M. *Josef Váchal: Ohlasy na život a tvorbu*, Hradec Králové: Státní vědecká knihovna, 1998. 140 s. ISBN 80-7052-047-7.

MERHAUT, L. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4/II U-Ž: dodatky A-Ř*, Praha: Academia, 2008. 2105 s. ISBN 978-80-200-1572-3.

NIKL, P. *Divňáci z Ňjújorku*, Praha: Meander, 2012. 96 s. ISBN 978-80-87596-15-9.

NIKL, P. *Lingvistické pohádky*, Praha: Meander, 2006. 55 s. ISBN 80-86283-49-6.

OLIČ, J. *Jos.Lada*, Brno: Petrov, 2003. 526 s. ISBN 80-7227-180-6.

OLIČ, J. *Nejlépe tlačiti vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2. vydání (první v samizdatu), 1993. 257 s. ISBN 80-85192-57-8.

PAPOUŠEK, V. a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905 – 1923*, Praha: Academia, 2010. 627 s. ISBN 978-80-200-1792-5.

PAVLÁT, J. *Tajemství knihy*, Praha: Albatros, 2. vydání, 1988. 269 s.

PECINA, M. *Knihy a typografie*, Brno: Host, 2011. 224 s. ISBN 978-80-7294-393-7.

PISTORIUS, V. *Jak se dělá kniha*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2003. 256 s. ISBN 80-7185-516-2.

POKORNÁ, D.; POKORNÝ, M. *Základy redakční práce*, České Budějovice: Nakladatelství Vlastimil Johanus, 2010. 119 s. ISBN 978-80-904247-4-6.

SKÁLA, F. *Praha – Venezia: Cestovní deníky 1993*, Praha: Arbor vitae, 2011. (nečíslováno) ISBN 80-86300-63-3.

SKÁLA, F. *Skutečný příběh Cílka a Lídy*, Praha: Arbor vitae, 2007. 112s. ISBN 80-86300-86-2.

ŠMEJKALOVÁ, J. *Knihy*, Brno: Host, 2000. 240 s. ISBN 80-7294-005-8.

TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*, České Budějovice: Pedagogická fakulta JU, 1992. 98 s. ISBN 80-7040-055-2.

URBANOVÁ, S.; ROSOVÁ, M. *Žánry, osobnosti, díla: Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě – Filozofická fakulta, 2005. 239 s. ISBN 80-7368-046-7.

VÁCHAL, J. *Deníky: výběr z let 1922 – 1964*, Praha – Litomyšl: Paseka, 1998. 367 s. ISBN 80-7185-136-1.

VÁCHAL, J. *Mystika čichu*, Praha – Litomyšl: Paseka, 1999. 243 s. ISBN 80-7158-253-8.

VOIT, P. *Encyklopedie knihy*, Praha: Libri, 2006. 1352 s. ISBN 80-7277-312-7.

PRAKTICKÁ ČÁST

BAATZ, W. *Fotografie*, Brno: Computer Press, 2004. 192 s. ISBN 80-251-0210-6.

BAUER, M. *Z každého z nás postupem času něco zmizí – Jiří Kolář*, Praha: H&H, 2005. 55 s. ISBN 80-7319-008-7.

BONDY, E. *Básnické sbírky z let 1950-1953*, Praha: Pražská imaginace, 2. opravené vydání, 1992. 174 s. ISBN 80-7110-038-2.

BRUKNER, J. *Malá abeceda*, Praha: Mladá Fronta, 1958. 74 s.

- HELUS, Z. *Úvod do psychologie*, Praha: Grada, 2011. 317s. ISBN 978-80-247-3037-0.
- HLAVÁČ, L. *Dejiny fotografie*, Matrin: Vydavatelství Osveta, 1987. 542 s.
- HRABAL, B. *Něžný barbar*, Praha: Odeon, 1990. 155 s. ISBN 80-207-0110-9.
- KOLÁŘ, J. *Prométheova játra*, Praha: Československý spisovatel, 1990. 217 s. ISBN 80-202-0266-8.
- LEHÁR, J. a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha: Lidové noviny, 1998. 1058 s. ISBN 80-7106-308-8.
- MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, Praha: Torst, 2009. 442 s. ISBN 978-80-7215-382-4.
- MRÁZKOVÁ D., *Co je fotografie: 150 let fotografie = What is photography: 150 years of photography*, Praha: Videopress, 1989. 391 s. ISBN 80-7024-004-0.
- MRÁZKOVÁ, D. *Příběh fotografie*, Praha: Mladá fronta, 1985. 269 s.
- NAKONEČNÝ, M. *Psychologie téměř pro každého*, Praha: Academia, 2004. 318s. ISBN 80-200-1198-6.
- NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*, Praha: Academia, 2003. 507s. ISBN 80-200-0993-0.
- SKÁLA, F. *Jak Cílek Lídu našel*, Praha: Meander, 1. vydání, 2006. 65s. ISBN 80-86283-44-5.
- SKOPEC, R. *Dějiny fotografie v obrazech od nejstarších dob k dnešku*, Praha: Orbis, 1963. 510 s.
- SOLDÁN, L. *Přehledné dějiny literatury III*, Praha: SPN, 1997. 304 s. ISBN 80-85937-48-4.
- SONTAGOVÁ S., *O fotografii*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2002. 184 s. ISBN 80-7185-471-9.

INERNETOVÉ ZDROJE

3 minuty s: *Petr Nikl – Niklův blázníček*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=vvJsKdUDtZ8>

ARTLIST: *Hnízda her*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/?id=3777>

ARTLIST: *Petr Nikl*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://artlist.cz/?id=881>

Databáze českého amatérského divadla: *MEHEDAHA*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=8908>

FRANTIŠEK SKÁLA JR.: *Bio*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.frantaskala.com/cs/bio>

GALERIEART. *Josef Váchal: Životopis*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.galerieart.cz/vachal_vystava_zivotopis.htm

GALERIEART: *Petr Nikl: Grafika*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.galerieart.cz/nikl_vystava_2012.htm

HAVLÍČEK, J. FENOMÉN KNIHA 2010. *Kniha jako fenomén zvěstování* [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/warts/FenKnih/2010/index.html#home>

HOMOLOVÁ, K. *Literární a jazyková ekvilibristika v knihách Petra Nikla*. In: Konference čeština - jazyk slovanský: *Sekce 3, 2009*. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2009/homolova-katerina.pdf>

HUDSKÝ, S. *Jak napsat dobrou knihu: jak fungují nakladatelství*. In: [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://beletris.cz/jak_knihu046.php

iDNES: *Rituální znělka budí rozpaky i nadšení* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/ritualni-znelka-budi-rozpaky-i-nadseni-dy4-/filmovy-festival-vary.aspx?c=A060708_134504_zpr_mff_kot

KADNEROVA, J. *Josef Lada ... malíř a pohádkář ... pohádkář a malíř*. In: POLÁKOVÁ, I. *Bibliografický zborník za roky 2008-2009*, Martin: Slovenská národná knižnica – Národný bibliografický ústav, 2009. 297s. ISBN 978-80-89301-31-7 [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/BZ_2008_2009/Kolokvium_Zvolen_2008/Kadnerova_Jirina.pdf

KEPORKAK. *Velké putování Vlase a Brady*. In: [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.komiks.cz/clanek.php?id=93>

- KOČIČKOCÁ, K. *Na jeviště vstupuje komiks Františka Skály*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/na-jeviste-vstupuje-komiks-frantiska-skaly-fe5-/divadlo.aspx?c=A070413_154843_divadlo_off
- KRÁSNÁ, J. *Do začátku 41. MFF už jen hodiny*. In: [online]. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/filmzurnal2006/zpravy/_zprava/257802
- MALÝ, R. *Bla bla bla aneb Niklova chvála bláznovství*. *Tvar: literární obtýdeník*. 2010, č. 1, s. 22. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/prilohy/28/Tvar01-2010.pdf>
- NECHVÍLOVÁ, K. *Petr Nikl: Divňáci z Ňjújorku*. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.literarky.cz/kultura/literatura/12076-petr-nikl-divaci-z-jujorku>
- NIKL, P. v pořadu *Před půlnocí, Téma: Divňáci z Ňjújorku*, ČT24, 10. 10. 2012 [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10095690193-pred-pulnoci/212411058371010/>
- Příběhy slavných: Co bubáci a hastrmani netušili, ČT1, 23. 12. 2012 [online]. [cit. 2013-03-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10123383458-pribehy-slavnych/407235100211016-co-bubaci-a-hastrmani-netusili/>
- PŘIBYL, M. *Recenze: Skutečný příběh Cílka a Lídy*. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.komiksarium.cz/index.php/2007/09/recenze-skutecny-pribeh-cilka-a-lidy/>
- RETRO, *Psací stroje*, ČT 24, 1. 4. 2013 [online]. [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/212411000360013/video/>
- SKÁLA, F. v pořadu *Artmix*, ČT2, 26. 4. 2012 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123096165-artmix/212562229000004/obsah/201031-frantisek-skala/>
- SKÁLA, F. v pořadu *Interview Z1*, Z1, 19. 4. 2010 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=KdEt3pOvu84>
- SKÁLA, F. v pořadu *Na plovárně s Františkem Skálou*, ČT2, 21. 12. 2004 [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne-s-frantiskem-skalou/204522160010027/video/>
- ŠEJN, M. *Škola konceptuální tvorby: Autorské knihy*. In: [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://concept.avu.cz/studijni-texty-study-scripts/collatanea-prosperova-knihovna/kniha/autorske-knihy/lang/cz-cs/>
- ŠTROBLOVÁ, K. *Petr Nikl: Lingvistické pohádky*. *Tvar: literární obtýdeník*. 2011, č. 12, s. 24. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/prilohy/70/Tvar12-2011.pdf>

Tvrdohlaví: *František Skála*. [online]. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.tvrdohlavi.cz/frantisek_skala.html

Tvrdohlaví: *Petr Nikl*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.tvrdohlavi.cz/petr_nikl.html

Věda a objevy. *Seriál: písmo a jazyky – 6. část, latinka: Jazyk mrtvý, písmo živé*. In: [online]. [cit. 2012-12-30]. Dostupné z: <http://www.zshorakhk.cz/tvorba/ucitele/latinka.pdf>

Vědecko-výzkumné pracoviště AVU: *Galerie MXM*. [online]. 1997-2009 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://vvp.avu.cz/idatum/search/instituce-4>

VOLF, P. *Ve stavu bez tíže*. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.jedinak.cz/stranky/txtnikl1.html>

Film:

Dokonalá magie dřevorytu [dokumentární film]. Režie Jaroslav HYKL. Česko, 1999.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1: [cs.wikipedia.org](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d1/OffsetCS.png/220px-OffsetCS.png). [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d1/OffsetCS.png/220px-OffsetCS.png>

Obr. 2: [vachal.cz](http://www.vachal.cz/foto/studenany_d/img00023.jpg). [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://www.vachal.cz/foto/studenany_d/img00023.jpg

Obr. 3: [hrusnice.muzeumompv.cz](http://hrusnice.muzeumompv.cz/wp-content/uploads/2011/04/Josef-Lada_290.jpg). [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://hrusnice.muzeumompv.cz/wp-content/uploads/2011/04/Josef-Lada_290.jpg

Obr. 4: [diesxdiemxdocet.files.wordpress.com](http://diesxdiemxdocet.files.wordpress.com/2010/03/skala_frantisek-2005x.jpg). [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://diesxdiemxdocet.files.wordpress.com/2010/03/skala_frantisek-2005x.jpg

Obr. 5: [ceskesny.cz](http://www.ceskesny.cz/files/content/umelec/1308293277457.jpg). [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.ceskesny.cz/files/content/umelec/1308293277457.jpg>

Obr. 6: VÁCHAL, J. *Mystika čichu*, Praha – Litomyšl, 1999, s. 170-171.

Obr. 7: VÁCHAL, J. *Mystika čichu*, Praha – Litomyšl, 1999, s. 26-27.

Obr. 8: [artinbox.cz](http://www.artinbox.cz/wp-content/uploads/2012/10/pozvanka-NIKL-FINAL-2-600x300.jpg). [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.artinbox.cz/wp-content/uploads/2012/10/pozvanka-NIKL-FINAL-2-600x300.jpg>

Obr. 9: [frantaskala.com](http://www.frantaskala.com/img/gallery/e0111801b.jpg). [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.frantaskala.com/img/gallery/e0111801b.jpg>

Obr. 10: comicsdb.cz. [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z:
http://www.comicsdb.cz/pics/2603/b_c2603-d908d43813534e974488f9f4f1c3930a.jpg

Obr. 11: NIKL, P. *Lingvistické pohádky*, Praha, 2006, s. 15.

Obr. 12: VÁCHAL, J. *Deníky: výběr z let 1922 – 1964*, Praha – Litomyšl, 1998, s. 124.

Obr. 13: SKÁLA, F. *Praha – Venezia: Cestovní deníky 1993*, Praha, 2011.

Obr. 14: SKÁLA, F. *Praha – Venezia: Cestovní deníky 1993*, Praha, 2011.

Obr 15: MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, Praha, 2009, s. 97.

Obr. 16: MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, Praha, 2009, s. 59.

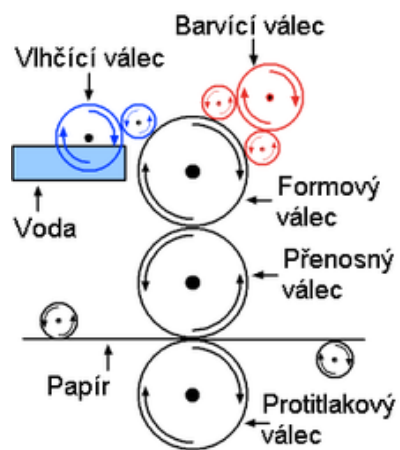
Obr. 17: MERHAUT, V. *Grafik Vladimír Boudník*, Praha, 2009, s. 183.

Obr. 18: eucebnice.cz. [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z:
http://www.eucebnice.cz/literatura/kolar/kolar_baudelaire_n.jpg

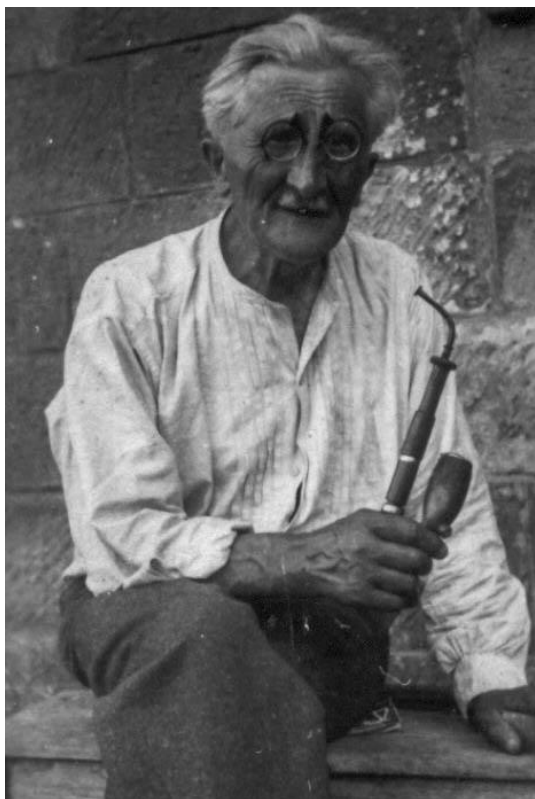
12 Přílohy

I. PŘÍLOHA: DOPROVOD K TEXTU	-71-
II. PŘÍLOHA: POUŽITÉ POMŮCKY K TVORBĚ PRATICKÉ PRÁCE	-80-
III. PŘÍLOHA: PRAKTICKÁ PRÁCE – DENÍK	-82-

I PŘÍLOHA: DOPROVOD K TEXTU

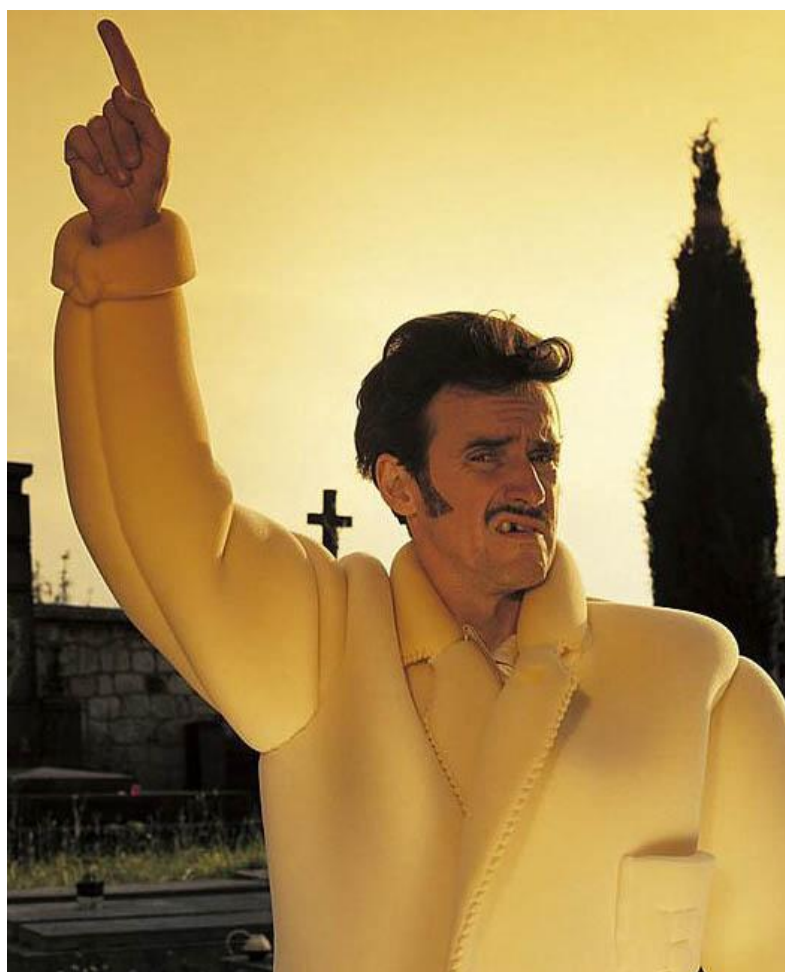
Obr. 1 - Schéma ofsetu

Obr. 2 - Josef Váchal

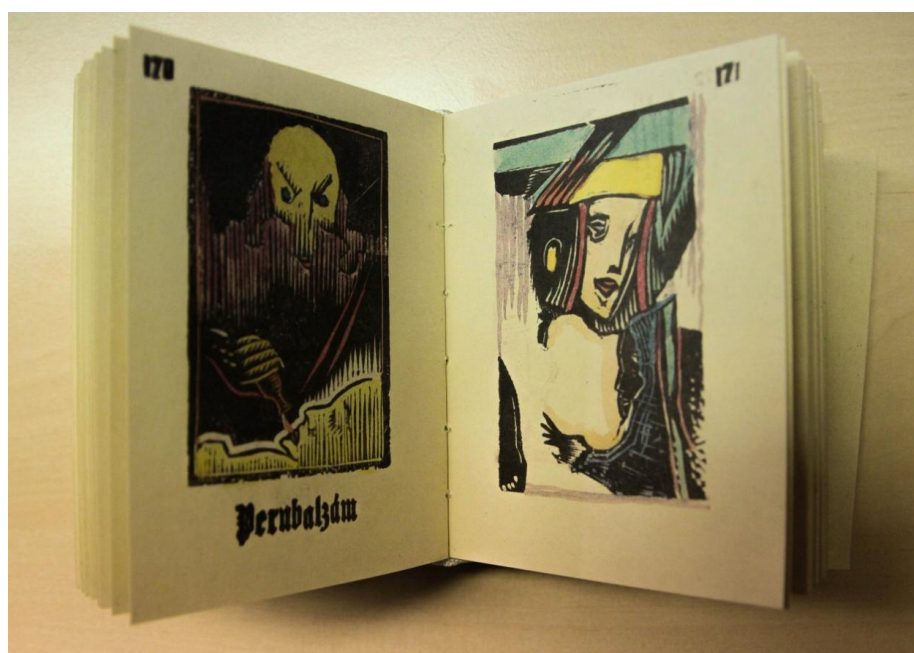
Obr. 3 - Josef Lada

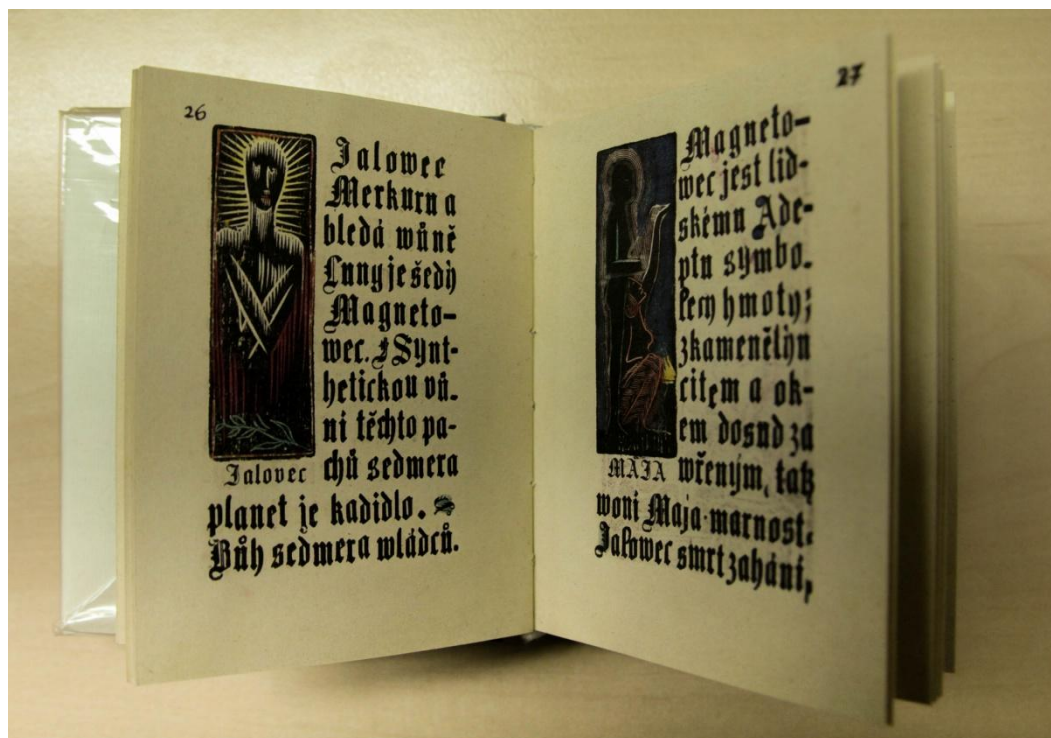
Obr. 4 - František Skála

Obr. 5 - Petr Nikl

Obr. 6 – Josef Váchal: Mystika čichu, dřevoryty

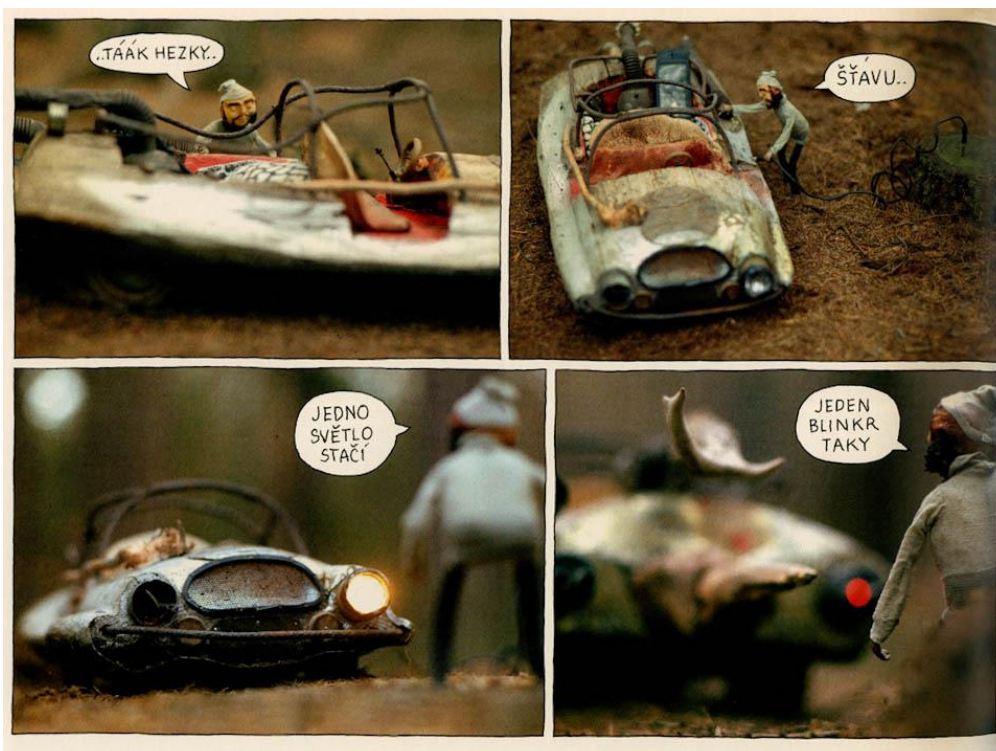
Obr. 7 – Josef Váchal: Mystika čichu, dřevoryty s textem

Obr. 8 - Petr Nikl: Divňáci z Ňjújorku, ilustrace

Obr. 9 - František Skála: Velké putování Vlase a Brady, malovaný komiks

Obr. 10 – František Skála: Skutečný příběh Cílka a Lídy, fotokomiks

Obr. 11 – Petr Nikl: Lingvistické pohádky, ilustrace

28. PROSINCE 1933
 ČTVRTEK

~~Fréd. 1/2 F., celý, poklekl, Ročevka, knižka, stano.~~
 H. Miška pracoval po 8. - neobedni dno.
 Odešla ke 4, sěl s ni kus, sloužil mi, jít.
 K H., čekali s Astou moruē v Barák.
 Mošel s Astou Vávrovou a zpět K H.
 odtud na nákup, pro chleba do Budeč.
 (Roak,) K H., vařil mor. Klobásin.
 celý; H. Miška z bio Pilotu (byla tam
 se žaludem) a čítli do 9. —

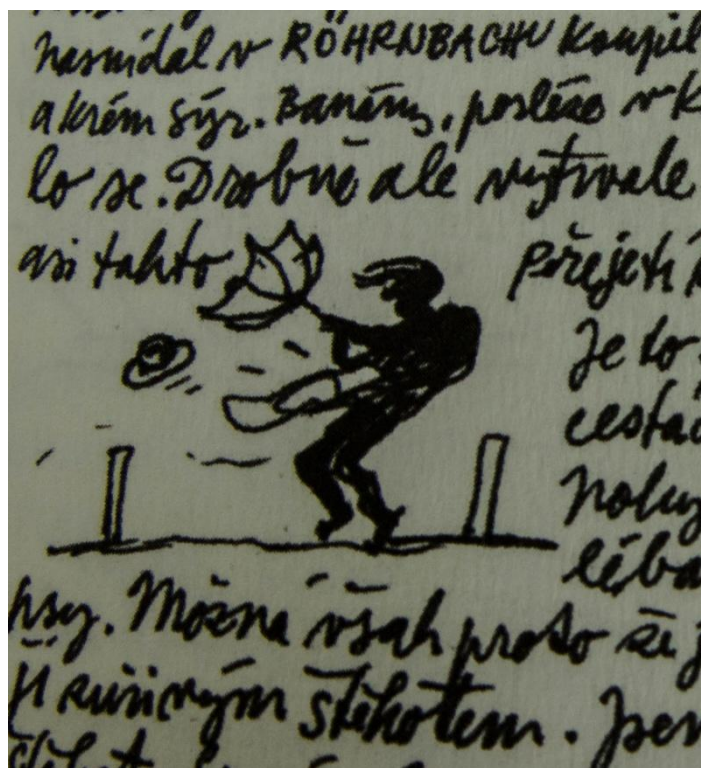
Podmorsk. celý a psal. Sěl v 1/2 H. K Rů.
 a K H., nebyla domi, pojedl Kasi, H. se vrátil.
 la, byla moruē u mne, žuřila, našela Felir.
 Odešel domi a sěl (stavě se u H.) pro línce a mo.
 šofy K Tichého (137 Kč.) pešky, K H.; Kde
 večerěl, nato K H., Miška K astě a K 8.

H. vele mti mo', skoro hysterecké výbuchy
 bespříčinného žánlení, skoriposti a
 venáicti ke mne i K jiným. —

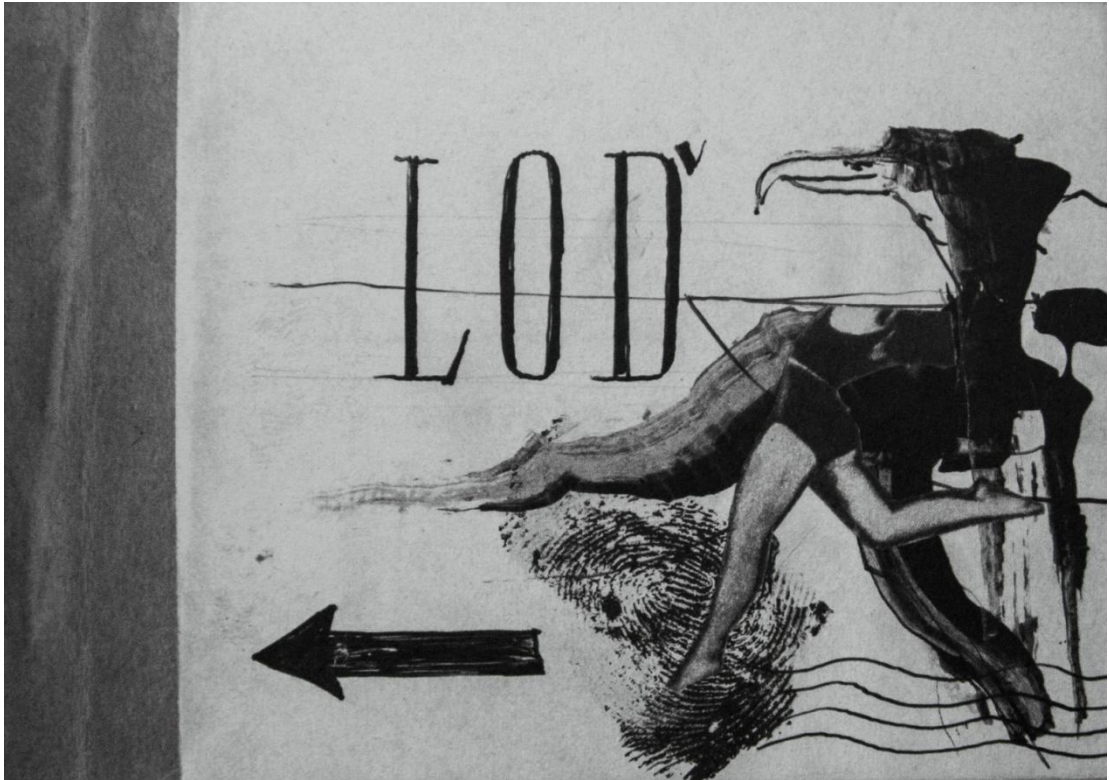
Obr. 12 – Josef Váchal: Deníky: výbor z let 1922 – 1964, rukopis

Obr. 13 – František Skála: Praha – Venezia: Cestovní deníky, komiks

Obr. 14 – František Skála: Praha – Venezia: Cestovní deníky, kresba

Obr. 15 – Vladimír Boudník: Lod, edice Explosionalismus, titulní strana

Obr. 16 – Vladimír Boudník, akce na ulicích

Obr. 17 – Vladimír Boudník, u svého díla

Obr. 18 – Jiří Kolář: Baudelaire, roláž

II. PŘÍLOHA: POUŽITÉ POMŮCKY K TVORBĚ PRACICKÉ PRÁCE

Praktica MTL5B

Zvětšovací přístroj Opemus IIa

Psací stroj Consul

Vlastnoručně vyrobená tiskátka

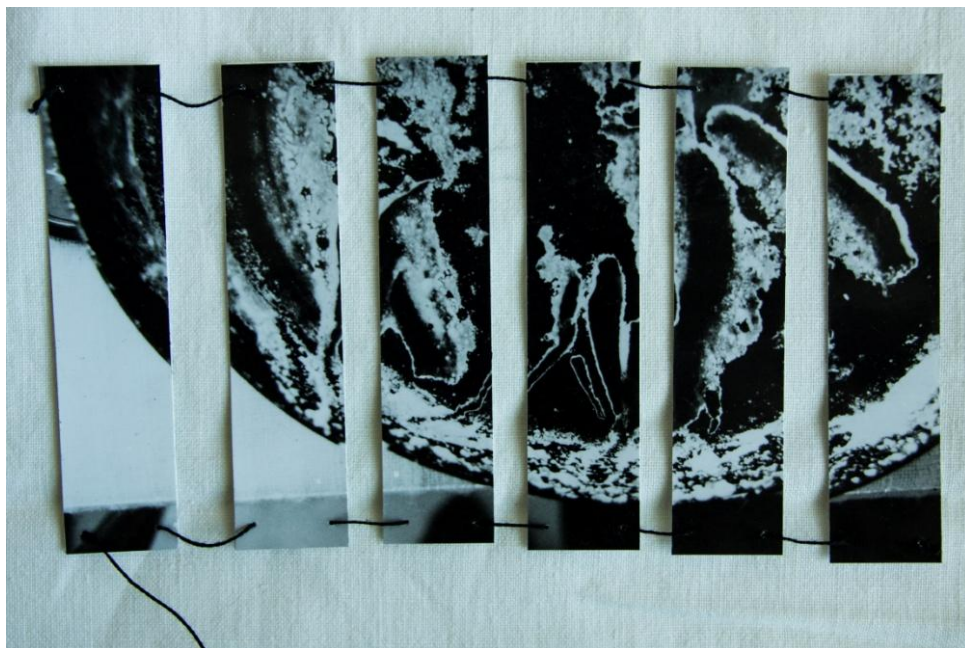
III. PRAKTICKÁ PRÁCE – DENÍK

Frotáž z fotografie

deprivace
embrio kondenzace deprivace
ce
ANIMA
FREUD
FLUIDNÍ
LOGOGEN
OMITANIEHIPNOKIATESALLPORTBAGATELIZACESTR
SOROCUSOICITILASERTIVITARUBIKONMODELAN
MUSPELTONYKISSNITKODADOLESCENCE
ELANCHO LIKSANGVINIREFRANZIMETRETSCHMERAST
NIKPYKNYKATLETIKSTABILITARETARDACEKHOLBER
FAKTORSFICEMENGEPIOCIEINTERPERSONÁL
IINCENTIVAFRUSTRACNITOLERANCEASPIRACEATRI
UCEFLOWABSTRAKCEKONVERGENTNÍDIVERGENTNÍVY
OTSKILINUKCEDEKCEHEUNITKVINIGILITATEN
CITAKONSALIDACEINCENTRATEDINTERFERENCESYNT
ZALOGOSNIMAGENTLUTCHERLAZERUSJAMESLANGER
ERBERTEBBINGHAUSPAVLOVSKINNERHULLLTO LMANSE
ZIBIACEDETERMINACEAXONFOREZNÍ

Text napsaný psacím strojem a počítačově upravený

Rozstříhaná fotografie na principu roláže

Celková podoba deníku